

aliter transfulerunt: ita enim habent: *ἀνεβή
ἐμψύσω ν. εἰς προσωποῦ σου ἐξ αἰθρῶν μ. θεός ἐκ θλί-
ψεως*. Id est, Ascendit insufflans in faciem
tuam, eruens de tribulatione. Ac si dicat
diuinus vates: Ascendet ad te Christus o
ecclesia sancta, ascendet ex mortuis ob-
ruens eum, qui mortis habebat imperium,
teque in faciem insufflando fauore pro-
sequetur, & spiritum sanctum tribuet. Hoc
impletum fuit, quando Christus serua-
tor noster post reditum ad vitam disci-
pulis suis apparuit: & ut ait cap. 20. Ioan-
nes, insufflauit, & dixit eis: Accipite spi-
ritum sanctum. Ita locum hunc Theo-
doretus interpretatur. Dei insufflatione
eius fauor & gratia significatur. Videns
Ezechiel. 37. campum plenum ossibus ho-
minum mortuorum dixit ex Dei praece-
pto: Veni spiritus, & insuffla super inter-
fectos istos, et reuiuiscant. Et ita factum
est. Campus plenus ossibus est mundus
plenus peccatoribus, qui ob mortifera sce-
lera mortui dicuntur: sed possunt Dei in-
sufflatione & gratia ad vitam redire: que-
admodum ossa illa redierunt. Volens sal-
uator noster apostolis suis gratiam largi-
ri, insufflauit in eos: qua in re voluit ostē-
dere, ut ibi Cyrillus Alexandrinus obser-
uauit, se esse Deum illum, qui in creatio-
ne primi hominis inspirauit in facie eius
spiraculum vitae. Ac voluit cerimonia il-
la insufflationis sanctas ecclesiae cerimo-
nias approbare. Quemadmodum ut li-
beraretur Hierosolyma, fuit crudelis do-
minatus Sennacheribi per Deum ablatus:
sic ut liberaretur ecclesia, fuit diaboli ty-
rannis per Christum extincta. Eam ob
causam in fine superioris capituli ecclesiae
nomine Iudaeae significatae ob salutem,
& Christi gratiam exultanti dictum fuit:
Celebra Iudah festiuitates tuas. Ne mire-

ris, si pro obsidione dicā verti posse mu-
nitionem: nam in Hebraico est metasu-
rah, à verbo tsur, quod significat obside-
re & munire. Vnde nomen hoc obsidio-
nem significat & munitionem. Priorem
significationem secutus est Latinus no-
ster interpret, posteriorem Vatablus, Pa-
gninus, & Brixianus. Et quia ab hoc ver-
bo deriuatur nomen tsarah, quod signi-
ficat afflictionem, traduxerunt septuagin-
ta interpretes tribulationem. Illud est hoc
loco aduertendum, caput hoc in Hebrai-
co, & in editione vulgata incipere ab his
verbis: Ascendit, qui dispergat. Id quod
nos secuti sumus. At iuxta translationem
septuaginta incipit ab his verbis: Con-
templare viam. Alia enim sunt in fine ca-
pitis superioris.

¶ *Quia reddidit dominus superbiam Iacob,
sicut superbiam Israel.* Pro reddidit est in
Hebraeo verbum *חָוָה* xub, quod signifi-
cat reuerti, ut Canticorum. 6. Reuertere
reuertere Sulamitis, reuertere reuertere,
ut intueamur te. Sulamitis idem est quod
Hierosolymitana, per quam intelligitur
Iudaeorum synagoga, cuius praecipua ci-
uitas fuit Hierosolyma, quae Salem fuit
quondam vocata, ut in nostris in primū
Danielis caput commentarijs aperte ostē-
dimus. In nonnullis codicibus pro Sula-
mitis est Sunamitis, sed vitiose ob libra-
riorum & typographorum incuriam. Ver-
ba sunt ecclesiae Iudaicae synagogae ad
veram Christi fidem vocantis. Vtitur qua-
ter hoc verbo reuertere, quia illam hor-
tatur, ut ex quatuor mundi partibus, in
quibus est dispersa, conuertatur ad fidem.
Significat etiam verbum hoc reddere, ut
psal. 50. Redde mihi letitiam salutaris tui,
Hoc est Christi, qui est salutare nostrum,
salus & saluator. Non enim mundi, sed Dei
gaudium

Vatabl,
Pagnin,
Brixian

Cant. 6.

Psal. 50.

Luc. 1. gaudium appetebat Dauid. Ita sacratissi-
Psal. 22. ma Deigenitrix apud Luc. 1. Exultauit
spiritus meus in Deo salutari meo. Vel
redde mihi letitiã salutaris tui: Hoc est,
quam mihi solebat afferre spes salutis ob
Esaï 9. liberalitatem tuã consequendã. Præterea
significat conuertere, vt psalmo. 22. Su-
per aquam refectionis educavit me, ani-
mam meam conuertit. Ac si dicat: Iuxta
Psal. 113. aquam tranquillam spiritus recreatricẽ
educavit me, animam meam ad pristinã
quietem suam reduxit. Pro superbia est
in Hebræo *גִּבְעוֹן* geon, quod nomen non
solùm superbiam significat, sed etiã ma-
gnificẽtiam: pro qua sumi potest hoc lo-
co: vt sit sensus: Lætare ô Iudæa, quia per-
ibit Sennacheribus, & exercitus eius, &
Nina eius regia vrbs euertetur: & Deus
reddet gloriam, amplitudinem & mag-
nificentiam Iacobo, iuxta gloriam, de-
corem, & maiestatem Israelis. Ac si dicat:
Restituet Deus populo Israelitico pristi-
nam dignitatem, quam ei Assyrii abstu-
lerant, & obscurauerant. Ac ita Iacob &
Israel pro eodem accipiuntur, nimirum
Esaï 9. pro Hebræorũ populo. Ita apud Esaïã. 9.
Verbum misit dominus in Iacob, & ce-
cidit in Israel. Hoc est, vaticinationem
hanc misit Deus ad populum Israeliti-
Psal. 113. cum: & ita eueniet ei. Et psal. 113. In exi-
tu Israel de Ægypto, domus Iacob de
populo barbaro. Quidã ex Hebræis per
gloriã Iacobi & Israelis intelligunt Hiero-
solymã: vt sit sensus: Quia faciet Deus
quiescere Hierosolymã interfecto cru-
deli Sennacheribo, qui eam grauitè af-
fixerat. Septuaginta interpretes per su-
perbiam hanc videntur intelligere iniu-
riam iactam in Iudæos ab Assyrijs, quam
Deus auertit interitu Sennacheribi. Ita
enim traduxerunt. Quia auertit domi-

1. Cor. nus contumeliam Iacob, sicut contumẽ-
liam Israel. Alij ita hũc locum explanat:
Quia castigauit dominus superbiam Iu-
dæorum nomine Iacobi & Israelis sig-
nificatorũ, quos crudeli virga Assyrio-
rum percussit: restat modò, vt ipsa virga
in ignem conijciatur. Hic autem ignis
erit ipsorum Assyriorum clades.
¶ *Clypeus fortium eius ignitus.* Pagninus Pagnini
habet: Clypeus fortium eius rubefactus
est. Septuaginta: *ὁ πλὰς δυναστίας αὐτοῦ ἐξ
ἀνθρώπων.* Hoc est, arma potentie eius ex
Cant. 5. hominibus. Pro ignitus est in Hebræo:
Sap 7. *אֲדָמָה* me addam, à verbo Adam, quod
significat rutilare & rubere. Vnde Adon
idem est quod rubicundus, vt Cantico-
1. Ioan. rum. 5. Dilectus meus candidus & rubi-
cundus: ait ecclesia de sponso loquens.
Vbi per candorem significat Christi pu-
ritatem iuxta illud Sapientie. 7. Candor
est lucis æternæ. De qua luce ait Ioannes
1. Ioan. cap. 1. primæ suæ canonicæ: Deus lux est,
& tenebræ in eo non sunt vllæ. Per ru-
borem intelligit Christi humanitatem
sanguine cõspersam. Id intelliges Esaïas:
Quis est, inquit, iste, qui venit de Edon
tinctis vestibus de Bosra? Et paulò post:
Quare rubrum est indumentum tuum?
Per Bosra intelligitur terra Hierosoly-
mæ, vbi Christus pro nobis sanguinem
suũ pro fudit. Quam obrem potest tra-
ducilocus hic Nahum: Clypeus fortium
eius rubicundus. Vel vt vertit Pagninus: Pagnini
Rube factus: vel rutilans. Vnde odem si-
gnificat lapidem illum pretiosum, quem
rubinum vocamus: licet alij dicat esse sar-
dium. Et adamah terram rufam: & su-
mitur generaliter pro terra. Ex quo effe-
ctum est, vt Adam idem sit quod homo,
quòd fuerit è terra formatus. Hac ratio-
ne ducti verterunt septuaginta: Et arma
poten-

potentiæ eius ex hominibus. Nam particulam ρ me, significat de, siue ex, Adam autem hominem. Volūt significare scuta & arma Nabuchodonosoris non spiritualia fuisse, sed corporalia: non ex Deo, sed ex hominibus. At de verorum Christianorum armis ait apostolus capite. 10. posterioris ad Corinthios: Arma militiæ nostræ non carnalia sunt, sed potētia Deo ad destructionem munitionū. Hoc est, sunt valida per Deum ad omnes dæmonum machinas euertendas & dissipādas. Hæc autem verba septuaginta interpretum hanc possunt habere intelligētiā. Ipsi Niniuitæ præbebant aduersus seipsum arma Babylonij: ea enim scelera admitterebant, propter quæ ab inimicis vincebantur. Peccata eorū erant arma, quibus Babylonij eos traiciebāt, & superabant. Ideo ait: Arma potentiæ eius nimirum Nabuchodonosoriserant ex hominibus. Hoc est, homines illa ei præbebāt. Eodem modo nos ipsi Turcis cæterisq; infidelibus arma porrigimus, quibus nos interficiant. Relinquamus scelera, & de infidelibus victoriam reportabimus.

¶ Viri exercitus in coccineis. Septuaginta habēt: Viros fortes illudentes in igne. Hoc est, tam audaces, vt putent ludum, se igni ardenti cæterisque periculis obijcere. Temeraria spectacula fortitudinē falso ostētantia iocū putabant. Ita Theop. Philactus hunc locum interpretatur. At illud erat temeritas, non fortitudo. Verā animi fortitudo fuit illa, qua muniti Christi martyres nec flammam ignis, nec gladios timebant pro fide Christi: sed mortem cōtemnentes immortalitatem consequebantur. Tam admirabilis erat eorū virtus, vt pro vno qui moriebatur, multi se morti obijcerent, & ad gloriæ

sempiternæ decus aspirarent. Quemadmodum cū exciditur virgultū seu surculus arboris, cuius radix sana est, atque viriditate firma, pro vno pullulant permulti: & quemadmodum cū cohibetur parte vna rapidus riuus, funditur varijs partibus aqua: sic martyre vno pro Christo vita priuato, alij quā plurimi viri fidem recipiebant: seque ad mortē vltro subeundam præparabant. Iustus, inquit, sapiens Prouerb. 18. quasi leo confidens sine terrore erit. Et Esaias. 12. Fortitudo mea & laus mea dominus. Vnde apostolus in epistola ad Philippēses. 4. Omnia, inquit, possum in eo, qui me confortat. At Babylonij non in Deo, sed in mundi vanitate temeritateque confortabantur. Quare eorum audacia non erat fortitudo. In epistola quadam ad Hieronymū ait ita Augustinus: Qui vera virtute fortis est, nec temere audet, nec inconsultè timet. Et Hieronymus in Esaiam: Fortitudo ac constantia via regia est, à qua declinat ad dexteram, qui temerarius est & pertinax: ad sinistram, qui formidolosus est & pauidus. Et M. Tullius lib. 1. Officiorum: Probè, inquit, definitur à Stoicis fortitudo, cū eam virtutem esse dicunt pugnātem pro æquitate. Et Seneca in epistola quadam ad Lucillum: Fortitudo non est inconsulta temeritas, nec periculorum amor.

¶ Ignea habena currus in die preparatiōnis eius. Pagninus habet: Vt ignis lampadarum currus erant in die, qua præparare fecit currus. Alij traducūt: Quasi ignis lampadarum currus in die preparatiōnis eius. Sensus est: Currus falcati Nabuchodonosoris venientis oppugnatum Niniuem videbantur circumligari igne ardente, qui ex ferro rotarum agitatarū confia-

Similia.

Prou. 18.
Esai. 12.

Phili. 4.

August.

Hieron.

Tullius.

Seneca.

Pagnin.

COMMENT. IN NAHV M

conflabatur. Pro habenis est in Hebræo **תַּלְדוֹת** peladoth, pro quo nonnulli viri docti tadas seu faces interpretatur. Septuaginta tamen transtulerunt habenas: quos & rectè quidè imitatus est vulgatus noster interpres.

¶ *Agitatores consopiti sunt.* Pro agitatoribus est in Hebræo: **בְּרוֹסִים** beroxim.

Berox est arbor quædam, pro qua Hieronymus transtulit abietè capite Esaię. 55. Pro salivuncula ascendet abies. Et quia ex hac arbore ob eius proceritatem solent fieri hastæ & iacula, ideo beroxim omnia hæc significat. Hac ratione ductus Isidorus Brixianus traduxit: Hastæ abięgnæ tremuerunt. Pagninus: Abietes tremuerunt. Alij: Abietes veneno infectæ sunt. Ut significant hastas fuisse venenatas, ut hostes omnino perderent. Nonnulli per abietes intelligunt equites Babylonios, qui ob corporum proceritatem cum altis abietibus comparantur. Ob eam causam septuaginta transtulerunt: Equites eorum tumultuantes. Et Chaldæa Ionathæ paraphrasis, per abietes hoc loco intelligit magnates, & exercitus magistros & duces. Alij vertunt: Hastati consopiti sunt. Et quoniam equites hastati equos & hastas agitabant, rectè & dilucidè vertit Latinus noster interpres: Agitatores consopiti sunt: præ nimia scilicet fiducia. Quod ad Babylonios refertur. At alij hoc ad Ninivitas referendum putant, qui timore inimicorum perculsi fuerunt perterriti & stupidi, ac veluti consopiti.

Hieron. Esai. 55.

Brixian.

Pagnin.

Ionath.

¶ *Preparabitur umbraculum.* Pro umbraculo est in Hebræo **סֹכֶךְ** socec, quod est nomen machinæ bellicæ ex lignis corijsque cõpactæ, qua urbium oppugnatores teguntur, quando muros diruunt, ne desuper lapidibus obruantur. Vocatur

à Iulio Polluce scepistarium. Septuaginta traduxerunt: Preparabunt propugnacula sua. Pagninus: Preparabitur operimentum ex tabulis pellibusque confectum. Deriuatur à verbo *facac*, quod significat adumbrare, operire, protegere: ut psalmo. 139. Domine Deus virtus salutis meæ obumbrasti super caput meum in die belli. Hoc est, domine Deus fortitudo, in qua sita est salus mea, tu protegis caput meum in tempore belli: tu es mihi loco galeæ, ne ab hostibus percutiar.

Pollux.

Pagnin.

Psal. 139.

¶ *Templum ad solum dirutum.* Septuaginta habent: Regalia ceciderunt. Alij: Palatium ad solum deiectum fuit. Quod idè est. Nomen Hebraicum est **הַכֹּל** hacal, quod aulam significat & templum. Eo utitur Ieremias capite. 7. cum ait: Nolite confidere in verbis mendacij dicentes: templum domini, templum domini, templum domini. Ter illud nominabant & repetebant ad maiorem verborum suorum confirmationem. Vel quia ter in anno ad illud ingredi tenebantur Iudæi. Vel quia tres habebat partes, nimirum porticum, corpus templi, & oraculum. Vel ideo ter Dei templum nominabant, ut simularèt religionem. Antiqua est in mundo falsa virtutis ostentatio, quæ hypocrisis appellatur. Eruditus artificio simulationis est angelus pictus, qui alas habes non volat: cereos manibus tenes non illuminat: qui videtur cœlum respicere & contemplari, cum nec illud respiciat, nec contèpletur. Primus hypocrita, ut Chrysostomus annotavit, fuit diabolus, qui Hevam in horto amœnissimo fefellit. Cæterum in diuinis literis templum sumitur pro aula, pro æde idoli, pro templo Salomonis, pro ecclesia: quarum significationum exempla passim reperiuntur. Sumitur etiã pro

Psal. 139.

Ierem. 7.

Similitudo.

Genes. 3.

corpo-

Malac. 3. corpore, vt capite Malach. 3. Statim veniet ad templū suum dominator, quem vos queritis. Hoc est, statim filius Dei assumet corpus humanum. Hoc est templum illud, de quo ipse dixit apud Ioan. 2. Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Ac statim euāgelista ostēdit locutum fuisse Christum de templo corporis sui.

Et miles captiuus ductus est. In Hebraico pro milite est חֲטָבָה hutfab, pro quo in paraphrasi Chaldaica est regina. Ac ita habet Brixianus. Existimant nonnulli esse propriū reginæ nomen. Quam ob causam Pagninus traduxit: Et Hutfab regina captiua ducta est. Deducitur vocabulum hoc à iatsab, quod significat astare. Ideo nonnulli transferunt ex Hebræo: Et astans captiua ducta est. Ac per astantem intelligunt reginam, quòd ad regis dexteram solita sit astare: iuxta illud psal.

Psal. 44. 44. Astitit regina à dextris tuis in vestitu deaurato. Huic interpretationi congruit mirum in modum quod sequitur: Et ancillæ eius minabantur. Significat etiam verbum hoc stare. Vnde matsab significat stationem & aciem militum, & ipsos milites. Et aiunt idem significare hutfab. Quare potest verti locus hic: Et acies captiua ducta est. Pro quo Latinus noster interpretes transtulit: Et miles captiuus ductus est. Vt sit singulare pro plurali, miles pro militibus, siue pro acie militum. Postremò verbum hoc significat substare, & subsistere: quam ob rem nomen hutfab substantiam significat. Ea ratione moti septuaginta transtulerunt: Et substantia reuelata est. Hoc est, opes Niniuitarum apertæ sunt: & eorū reconditi thesauri Babylonijs expositi, & direptioni cōmissi. Sed quia pro, ductus est,

in Hebræo est verbum halah, quod significat reuocare, terminare, & consumi, vt psal. 101. Ne reuoces me in dimidio dierum meorum. Hoc est, ne me succidas & interficias in medio ætatis meæ: existimat Rabbi Ioseph Chimhi hunc versum Nahum hanc habere intelligentiam: Milites captiui mortui sunt.

Dissolutio genicularum. Vocabulū פִּיפִּי phic, pro quo septuaginta verterunt πῖπῖ, & Hieronymus dissolutionem: significat etiam offensionem. Quod huic quoque conuenit loco: nam timentium genua se inuicem offendunt & collidunt. Deriuatur à verbo פִּיפִּי, quod significat offendere, dissoluere, rueri, educere, haurire. In hanc vltimam significationē sumitur capite Prouerb. 8. Qui me inuenit, inueniet vitam, & hauriet salutem à domino. Vel vt etiam verti potest ex Hebræo: Et educet voluntatem à domino. Hoc est, assequetur à Deo quicquid voluerit: iuxta illud psalmi. 144. Voluntatem timentium se faciet dominus.

Argumentum cap. 3.

Amentatur diuinus vates Ninæ calamitatem & euersionem, eiusq; nefaria scelera, propter quæ erat euerenda. Describit exercitus Babylonicus impetum & audaciam, & Niniuitici ignauitiam & imbecillitatem. Ostēdit spem nostram non in auxilio mundi, qui vana quædam nobis & inania pollicetur, sed in Deo esse collocandā, à quo est vera salus, qui ad seipsum confugientes tuetur & consolatur.

Caput tertium.

Væ ciuitas sanguinum, vniuersa mendacij, dilaceratione plena: non recedet à te rapina. Vox flagelli, & vox impetus rotæ, & equi fremētis, & quadrigæ seruentis,

A

Ezec. 24

Habac. 2

COMMENT. IN NAHVMO

Et equitis ascendens. Et micantis gladij, et fulguratis hastis, et multitudinis interfecte, et grauis ruina: nec est finis cadaverum: et corrueunt in corporibus suis. Propter multitudinem fornicationum meretricis speciose et grate, et habentis maleficia, quae vendidit gentes in fornicationibus suis, et familias in maleficijs suis. Ecce ego ad te, dicit dominus exercituum: et reuelabo pudenda tua in facie tua: et ostendam in gentibus nuditatem tuam, et regnis ignominiam tuam. Et proijciam super te abominationes, et contumelijs te afficiam, et ponam te in exemplum.

Explanatio.

Vciuitas sanguinum. Postquam superioribus duobus capitibus praedixit Niniae ciuitatis euer-

sionem: nunc ostendit eius causas esse crudelitatem, homicidia, mendacia, fraudes, rapinam, discordiam, libidinem, idolorum superstitionem, veneficia, & incantationes. Ostendit rectam esse diuinam iustitiam, quae huiusmodi flagitia horribilibus supplicijs affecerit. Tangens autem primam causam: Vae, inquit, ciuitas sanguinum. Hoc est, vae tibi popule Niniuite effusor sanguinis innocentis, infinitis caedibus coinquinata. Cum populus ille multas regiones oppugnaret, multa millia hominum interficiebat. Bellum inferebat quiescentibus, ut eorum veteres illibatasque diuitias in profundissimam

cupiditatum suarum gurgitem profunderet: Sumitur sanguis pro caede & homicidio, ut psal. 50. Libera me de sanguinibus Deus patris mei. Ita appellat David detestabile homicidij flagitium, quod in caede Vriae commiserat. Ita locum illum intellexisse videtur Ioannes Capensis, cuius paraphrasis habet: Libera me ab homicidio Deus, o Deus author salutis meae. Vel per sanguines intelligit illic diuino vates omnia peccata, quae trahuntur ex carne peccato originali infecta. Vnde caro & sanguis, ut ait apostolus cap. 15. prioris ad Corinthios: regnum Dei non possidebunt. Hoc est, peccata quae de carnis & sanguinis corruptione proueniunt. Ita Augustinus Aurelius, & Rufinus Aquileiensis locum illum interpretantur. Ioannes Reuchlinus in lexico explicans locum illum inquit: Libera me de sanguinibus, id est de poena sanguinis. Sciebat enim scriptum esse capite Genesis. 9. Quicumque effuderit humanum sanguinem, fundetur sanguis illius. Remigius Antisiodorensis per sanguines loco illo psalmi intelligit concupiscentias carnis, quibus David liberari cupiebat. In hunc modum intelligi potest illud Ioannis. 1. cap. Qui non ex sanguinibus, nec ex voluntate carnis, nec ex voluntate viri: sed ex Deo nati sunt. Praeterea sumitur sanguis pro idolorum victimis, quarum sanguinem infideles fundere solebant. Gloriabantur sanguine animalium, quae simulachris sacrificabant: de illo loquebantur: in eo spiritum suam collocabant. Ita intelligitur id, quod ait apud Zachariam Deus capite. 9. Auferam sanguinem eius de ore eius. Hoc est, delebo idolorum cultum, & victimas. Quod statim explicat, cum ait: Abominationes eius de medio dentium eius. Abominationes appell-

appellatur hostiæ in honorem idolorum
 mactatæ. Potest igitur sensus horum
 verborum Nahum esse: Væ tibi ciuitas
 sacrificijs falsorum deorum dedita. Viri
 sanguinum dicuntur, qui idolis immo-
 lant victimas: & qui alios homines occi-
 dunt: vt psal. 54. Viri sanguinum & do-
 losi non dimidiabunt dies suos. Solent
 enim huiusmodi homines morte im-
 matura decedere ex vita. Et quia vitam lon-
 gam sibi pollicentur, nunquam explent
 tempus suum. Quare etiamsi senectute
 cõficiantur, tamen vera est hæc sententia:
 Viri sanguinum & dolosi non dimidia-
 bunt dies suos. Poteris per viros sangui-
 num quoscunq; homines intelligere sce-
 lere quocunq; contaminatos: nam san-
 guis pro quacunq; culpa siue noxa sumit-
 tur aliquando: capite enim Numerorum
 Num. 35. vbi nos habemus: Absque noxa erit,
 qui eum occiderit: pro noxa est in He-
 braico nomen hoc dam, quod sanguinẽ
 significat: quo vtitur hoc loco Nahum.
 Quam ob causam potest hic locus hanc
 habere intelligẽtiã. Væ tibi popule Ni-
 niuitice noxis flagitijsq; pollute, & sti-
 mulis cupiditatis incitate. Vbi ponitur
 particula, væ, magna designatur culpa,
 pro qua magna infligitur pœna: vt capite
 Esai. 2. Esaiæ secundo: Væ genti peccatrici, po-
 pulo graui iniquitate. Et Matthæi vige-
 simo tertio: Væ vobis scribæ & pharisæi
 hypocritæ. Ac non solùm de tempora-
 li, sed etiam de æterno supplicio solet in-
 telligi. Aspicias hæc Nahum verba refer-
 ri ad Ninuẽm, de cuius euersione vati-
 cinatur. Sed quoniã solent aliquãdo diui-
 ni vates, cũ de re quadã loquuntur, ad aliã
 trãsserre sermonem, quæ aliquam habet
 Psal. 71. cũ illa similitudinem, vt psal. 71. cũ de
 Salomone, hoc est, de rege pacifico sepsal-

mographus ad Christum, quem Esaias
 nono vocat principem pacis, refert: exi-
 stimo posse dici diuinum nostrum vatẽ ^{Esai. 9.}
 hoc loco raptum spiritu ex Assyrijs vati-
 cinationem suam ad Iudæos transtulisse,
 & loco Ninæ fuisse Hierosolymam allo-
 cutum: sed postea ad Ninam reuersum
 esse. Cũ enim mentis oculis diuino lu-
 mine illustratis perspiceret fore, vt Iudæi
 Hierosolymæ Christum dominum ve-
 rum Messiam ad eadem crudelissimam
 falsis criminibus vocarent, eiusq; pretio-
 sum sanguinem effunderent, has lamen-
 tabiles voces emisit: Væ ciuitas sanguinũ.
 Ac si diceret: Væ tibi Hierosolyma: de-
 ploro scelera, quæ es in Christi morte cõ-
 missura, propter quæ euertenda es à Ro-
 manis, & funditus dissipanda. Meritò eã
 vocat ciuitatem sanguinum, quia eius
 ciues innocentis agni sanguinem postu-
 larunt dicentes: Sanguis eius super nos,
 & super filios nostros. Et illum crudelis-
 simè occiderunt. Id vidit spiritu multo
 antè Esaias, cũ dixit capite primo allo-
 quens Iudæos: Manus vestræ sanguine
 plenæ sunt. Ezechiel etiam capite vige-
 simo quarto Hierosolymã eam ob cau-
 sam ciuitatem sanguinum vocauit bis di-
 cens: Væ ciuitati sanguinum. De san-
 guinis acceptionibus vide Clementem
 Alexandrinum. 1. Pædago, 6. Gregori-
 um Nysenum de vita Mosis, Isichium
 in Leuiticum. 16. Bernardum in sermo-
 ne in octaua resurrectionis. <sup>Clemen.
Nysen.
Isichi.
Bernar.</sup>

¶ *Vniuersa mendacij.* Intelligitur de Ni-
 na, quæ non solùm multas ciuitates bello
 crudelissimo euertit, sed multas alias frau-
 dibus, dolisque in ditionem suam rede-
 git: & mendacijs abundauit. Potest, vt
 dixi, ad Hierosolymã referri. De Iudæis
 noie Ephraï significatis ait cap. 12. Osee. ^{Ose. 12.}

COMMENT. IN NAHVVM

Tota die mendacium & vastitatem multiplicat. Hoc est quotidie auget mendaciū, quod est vastitatis & euerfionis causa. **Similitudo.** Quod discrimen est inter numum verum & adulterinum, hoc est inter veracem hominem & mendacem. Imò multo detestabilius: nam falsitas numi lædit corpus, mendacium verò animū: **Sap. l.** iuxta illud Sapientia primo: Os quod mentitur, occidit animam. Quod est de mendaciopernicioso intelligendum: quo nullum venenum promptius inuenitur: nam venenum corporeum non statim necat: at mendacium perniciosum illico occidit: ait enim Iacobus apostolus: **Iaco. i.** Peccatum cum consummatum fuerit, generat mortem. Quod non de veniali, sed de mortifero intelligitur. Illud est aduertendum, vbi nos habemus hoc loco: Vniuersa mendacij: esse in translatione septuaginta interpretum: Tota mendax. **¶ Dilaceratione plena.** Id est, quæ non solum homines in parte, sed ciuitates dilanias & perdis. Quidam ita interpretantur: Væ tibi ciuitas plena dissidio & diuisione. Ostendit diuinus vates esse urbem illam euertendam: est enim dissidium ac diuisio certissimum vastitatis exitijque argumentum. Id ostendit Oseas decimo, cum inquit: Diuisum est cor eorum: nunc interibunt. Et seruator noster in euangelio: **Matt. 12.** **Luc. 11.** Omne regnum in se diuisum desolabitur. Scribit Pótianus dixisse Zenonem Citieum, honestum ciuium amorem ciuitatem conseruare. Agefilaus, auctore Plutarcho, interrogatus quam ob rem Sparta non esset cincta mœnibus, ostendit ciues vnanimis, Hi, inquit, sunt Spartæ ciuitatis mœnia. Ostendit nullum esse murum concordia ciuium munitiorem, nullam pestem discordia fu-

nestiorem. Id animo percipientes Lacedæmonij, vt ait libro tertio decimo Athenæus, ante prælium sacrificabant a- **Athen.** mori, quod scirent in amicitia & concordia instructorum exercituum salutem & vitam consistere: in dissidio autem & discordia perniciem. Solet autem diuisio ex insolentia sæpenumero oriri. **Similitudo.** Nam vt ex vaporibus & exhalationibus terræ fiunt tonitrua & pluuia: sic ex superbia & arrogantia oriuntur discordiæ, & afflictionum lachrymæ, quæ ex ipsa discordia generantur. **¶ Non recedet à te rapina.** Hoc est quam diu duraueris, semper rapies aliena. Significat Iudæorum auaritiam, & pertinaciam in prædando. Latrones eos vocauit Christus, cum dixit: Domus mea **Matt. 21.** domus orationis vocabitur: vos autem fecistis eam speluncam latronum. Potest hoc, vt dixi, in potiore sensu ad Niniuitas referri, qui cupitate flagrantes nullis opibus satiebantur. Nam vt ait Ecclesiasticus quinto: **Ecclesi.** Auarus non replebitur pecunia. Possunt arcæ cupidorum impleri, sed animi haudquaquam. Quanto sunt ditiores, tanto in periculo maiore versantur. At paupertas mitis & voluntaria tuta est, instrumentumque diuinæ philosophiæ. Eam elegit Christus, & suis tribuit dilectissimis. Scitis, inquit apostolus in posteriore ad Corinthios, gratiam **2. Cor. 8.** domini nostri Iesu Christi, quoniam propter nos egenus factus est, cum esset diues: vt illius inopia vos diuites essetis. Et Iacobus capite secundo epistolæ suæ: **Iaco. 2.** Nonne Deus elegit pauperes in hoc mundo, diuites in fide, & hæredes regni, quod repromisit Deus diligentibus se? Et ipse Christus Deus noster: **Beati Matt. 5.** **Luc. 6.** pauperes spiritu, quoniam ipsorum est

est regnum cœlorum. Id intelligens diabolus contendit auferre à multis paupertatem, vt diuitijs affluentes grauibus se operiant flagitijs. Quemadmodum hostes dant operam, vt impleant & obstruant foueam arcis, quam obsident, & oppugnant, vt eam capiant: sic dæmones laborant, vt vacuam paupertatis foueam impleant diuitijs: quò possint animi arcem facillè expugnare. At viri pij & sapientes paupertatem amplexantur.

Prou. 15 Nam vt Salomon ait Prouerbiorũ quintodecimo: Melius est parum cum timore domini, quàm thesauri magni & insatiabiles. Hoc non intelligentes Niniuitæ vtebantur prædis ac rapinis, vt diuites efficerentur. Sed David spiritu Dei

Psal. 61. illustratus: Nolite, inquit, sperare in iniquitate: & rapinas nolite concupiscere: diuitiæ si affluant, nolite cor apponere. Vel vt potest etiam verti ex Hebræo: Nolite sperare in iniquitate & rapina: nolite fieri vani, etcæt. Quibus verbis nos hortatur, vt contemnamus pecunias & opes, ne stimulis cæcæ cupiditatis inflâmati alienum diripiamus, & vanitatem amplexemur. Transit enim celerrimè vita, & euanescent diuitiæ, quibus non debemus adijcere animum, cum sint fluxæ, & in casu sitæ, eamque ob causam pro nihilo putandæ. Tu autem aduerte. Prædicebat Nahum Niniuitis exitium propter eorum scelera, præsertim quia aliena rapiabant, & tamen dicebat: Non recedet à te rapina. Vide quàm difficilè sit à peccato discedere. Incidere in illud est facillè, sed ab eo abduci magnam habet difficultatem. Id voluit diuina scriptura significare in Genesi & Exodo, cum narrauit Hebræos facillè ingressos fuisse in Aegyptum: sed diffi-

culteri inde exiuisse: imò non alitet quàm manu Dei. Vnde Latinus poëta cecinit: Vergilii. Facilis descensus auerni: sed reuocare gradum, hoc opus hic labor est. Cæterum verba hæc: Non recedet à te rapina: possunt intelligi de rapina Chaldæorum, vt sit sensus: Quoniam ô Nina es ciuitas sanguinum tota plena mendacijs, furtis, & discordijs, eris direptioni commissa: non recedet à te exercitus Chaldæorum, donec opes tuas diripiat. Omnes has explanationes recipit locus hic. Vt ex vno stipite arboris diuersi rami variorum fructuum miro agricolarum artificio insiti, procedunt: sic ex vno eodemque loco sanctæ scripturæ, Deo ita ordinante, varij rami distinctorum sensuum aliquando egrediuntur.

¶ *Vox flagelli, & vox impetus rotæ.* Describit vim, sonitum, terrorem, immanitatem copiarum Chaldaicarum. Sensus est: Audietur in hoc exercitu vox siue sonitus flagellorum, quibus equi agitabuntur. Olim ante vsum calcari-um vtebantur equites flagellis. Et audietur sonus stridentium rotarum curruum se impetu & celeritate mouentium. Nam venient multi ad pugandum curribus falcatis. Per vocem flagelli potest intelligi vox Nabuchodonosoris, qui erat flagellum, quo Deus gentes multas percutiebat. Eodem modo Attila rex Hunnorum qui magnam Italiæ partem vastauit, vocabatur flagellum Dei. Hoc se titulo nominabat, vt diuus ait Antoninus parte secunda historiarum titulo vndecimo. Etiam si Rauisus Textor hoc tribuat Totilæ Gothorum regi, qui Romam expugnauit. Et impius Tamorlanus, quem alij

Gene. 46
Exod. 5.

Similitudo.

Antoni.

Rauisus.

Tamburlanum vocant, fatebatur se esse iram Dei. Author est Antonius Sabellius libro exemplorum octauo. Demum Caligula Romanorum imperator aiebat velle se, vt vniuersus populus Romanus vnicam haberet ceruicem, vt vno ictu illum interficeret. Authores sunt præter Eutropium Fulgosus libro nono, & Brufonius libro secundo. Talia portenta tulit olim mundus pro summis principibus. Vel sumitur hoc loco flagellum pro contumelia, quam Babylonius exercitus iaciebat in Niniuitas, cum eos vocibus & maledictis execraretur. Sumi autem flagellum in hanc significationem indicat locus ille Iob quinto capite: A flagello linguæ absconderis. Vel pro calamitate: in quam significationem sumitur psalmo trigesimo primo: Multa flagella peccatoris.

¶ *Et equi frementis, & quadrigæ feruentis.* Ponitur singulare pro plurali. Sensus est: Audietur strepitus equorum ferocitate exultantium: & saltantium ac properantium quadrigarum: & pugnantium equitum: & gladiatorum micantium radijs se vicissim tangentium: & hastarum coruscantium: & multorum ciuium tuorum trucidatorum: & eorum, qui ruerint & ceciderint in bello, quorum infinita erit multitudo.

¶ *Equitis ascendentis, & micantis gladij, et fulgurantis haste.* Præter sensum quem paraphrastice exposui, potest hoc ita explanari. In exercitu illo Babylonico contra Ninam parato equites extollent manibus gladios micantes euaginos, & hastas rutilantes. Ita enim potest educi ex Hebræo.

¶ *Et corruent in corporibus suis.* Hoc est, in cadaueribus eorum: Ac si dicat: Tanta

erit interfectorum Niniuitarum multitudo, vt hostes cadant super illos. Impingent Babylonij in eorum cadauera. Illic perierunt Niniuitæ, & nomina eorum. Tunc impletum fuit illud David: Perijt memoria eorum cum sonitu: hoc est, cum magno clamore, vt interpretatur Augustinus, quemadmodum August. fit, quando res prosperæ ruunt, infelicique sine clauduntur. Sustulit Deus impios, & nomen crudelissimæ gentis ad interuentionem redegit. Vbi sunt principes illi Assyrij, qui mundum terrebant, sibi que vitam perpetuam pollicebantur? Transierunt omnia illa sicut umbra, & sicut nuntius præcurrens. Quemadmodum fluuius etiam si non directò feratur, sed multis factis anfractibus diffluat, semper tamen currit ad mare: sic vita nostra tametsi multas habeat mutationes, variasque vicissitudines, & cursum suum per varios casus & diuersa rerum discrimina conficiat: semper tamen ad mortem properat ac festinat.

¶ *Propter multitudinem fornicationum.* Subaudi, euenient omnia hæc Ninæ. Erat quippe ciuitas illa libidinibus obscenisque voluptatibus dedita. Vel accipitur fornicatio pro idolorum cultu: infinitos enim deos colebant Niniuitæ, ad quorum cultum, impiamque superstitionem varias nationes prouocabant. Reddit Nahum causam interitus tantæ hominum multitudinis, quia multis ac vanis idolis cultum, soli Deo debitum, tribuebant, & ipsum verum Deum pro nihilo putabant. Sumi autem fornicationem pro idololatria indicat illud Sapientie quartodecimo: Initium fornicationis initium idolorum est. Vnde fornicari idem est sæpenumero quod idola

idola venerari, vt capite Exodi trigefimo
 Exo. 34. quarto: Ne fornicati fuerint cum dijs
 suis. Et paulò pòst: Ne fornicari faciant
 Leui. 20. filios suos in deos suos. Et Leuitici vige-
 simo: Vt fornicentur cum Moloch. Et
 Psal. 72. psalmo. 72. Perdidisti omnes, qui forni-
 cantur abs te. Huiusmodi sunt Luthe-
 rani, qui ecclesia Christi repudiata in hæ-
 reses intolerabiles inciderunt, & cū im-
 pietatibus suis se copularunt.

¶ *Meretricis speciosa & grata, & habentis maleficia.* Comparat Ninam cum muliere pulchra, quæ domum suam patefacit obscenæ omnium cupiditati, quæ ad turpes voluptates homines inuitat. Illa enim varias gentes ad deorum suorum cultum inuitabat, & veneficijs ad hunc effectum, artibusque magicis utebatur. Eadem ratione ductus Esaias capite primo de Hierosolyma loquens: Quomodo, inquit, facta est meretrix ciuitas fidelis? Et Ezechiel sextodecimo: Propterea meretrix audi verbum domini. Et Ioanes Apocalypsis decimonono, Babylonem, hoc est improborum cœtum, & ciuitatem confusionis meretricem magnam appellauit.

¶ *Ecco ego ad te, dicit dominus exercituum.* Sensus est: quoniam tu ô Nina es multorum deorum cultrix, & augurū ac ariolorum faulrix, & vero Deo contempto plurima idola coluisti, ad quorum cultū gentes alias excitasti, veniam ego contra te, inquit Deo, te grauius puniēs & eueruens. Venturi erant ad illam vastandam Babylonij: & Deus ait se esse ad illā perdendam venturum. Nam illo ita permitte & ordinante erat ciuitas illa per Babylonios ad exitium & vastitatem vocanda. De malo pœnæ ait Amos tertio: non esse malum in ciuitate, quod Deus

non faciat. Hæc verba Nahum fuerunt etiam capiti secundo mandata.

¶ *Reuelabo pudenda tua ante faciem tuam.* Id est, fimbrias tuas puluere & luto contaminatas reijciam in faciem tuam, vt pudenda tua detegantur: quod est spectaculum mulieri ignominiosissimū. Ac si dicat: ita te castigabo, vt maneat infamis. Vel ita: ponam ante oculos tuos flagitia tua, vt ea videas & detesteris. Sic psalmo quadragesimonono: Arguam te, & statuatam contra faciem tuam. Hoc est, conuincam te, & ostendam te tibi, vt tibi displiceas: quod faceres, si te videres. Quod posuisti post dorsum tuum, ponā ante faciem tuam: vt ea videns erubescas.

Ita Augustinus locum illum interpreta- August.
 tur: & post illum Petrus Lombardus, qui Lombard.
 est doctorum antiquorum veluti echo, & vocis repercussio. Hoc est hominum ingenium non aspicere flagitia sua, aliena autem inquirere, perspicere, & explorare. Qui portat pondus aliquod super caput, non illud cernit: cernunt autem alij: ipse autem aliorum onera intuetur. Sic nos non videmus peccata nostra, sed aliorum, ipsi autem non sua, sed nostra conspiciunt. Sunt enim peccata super caput iuxta illud psalmi trigefimi septimi: Iniquitates meę supergressę sunt caput meū: & sicut onus graue grauata sunt super me. Quibus verbis significat psalmographus se tanto flagitiorum pondere premi, vt vires illi ferendo pares non habeat. Cū igitur peccata feramus super capita, ea minimè videmus. Ex quo efficitur, vt non intelligamus, quantum distemus ab illa pietatis & iustitię præstantia, quā Deus à nobis requirit.

¶ *Et ostendam in gentibus nuditatem tuā.* Aperiam Chaldæis interiora tua. Sig-

Ddd 3 nificat

COMMENT. IN NAHV M

nificat viros esse Chaldaeos thesauros, & recondita omnia ciuitatis Ninæ. Loquitur de illa, quasi de muliere comprehensa in adulterio: quæ solebat coram omnibus spoliari vestibus pretiosis, eiusque; maleficia omnibus indicari. Sensus est: afficiam te summa ignominia: nam non solum tibi, sed alijs prodam scelera tua.

Esai. 47. Hoc schemate utitur Esaias capite. 47.

cum ait: Reuelabitur ignominia tua, & videbitur opprobrium tuum. Et Eze-

Ezec. 16. chiel sextodecimo: Eras nuda, & confusione plena. Et paulo post: Reuelata est ignominia tua.

¶ *Ponam te in exemplum.* Ut scilicet videntes alij dedecus tuum, & poenas scelerum tuorum, quas daturus es, resipiscant: & repudiatis flagitijs dirigant vitam ad certam rationis normam, officiorumque; momenta perpédant. Ita posterioris Pa-

2. Par. 7. rali pomenon. 7. Ponam eam in parabolam, & in exemplum cunctis populis.

¶ *Et erit: omnis qui viderit te, resiliet à te: & dicet: Vastata est Niniue. Quis commouebit super te caput? Vnde queram consolatorē tibi? Nunquid melior es Alexandria populorum, que habitat in fluminibus? Aqua in circuitu eius, cuius diuitie mare: aqua muri eius. A Ethiopia fortitudo eius, & A Egyptus, & non est finis. Africa & Libyes fuerunt in auxilio tuo. Sed & ipsa in transmigrationem ducta est in captiuitatem: paruuli eius elisi sunt in capite omnium viarum: & super inclitos eius miserunt sortem, & omnes optimates eius confixi sunt in compedibus. Et tu ergo inebriaberis, & eris despecta: & tu quares auxiliū ab inimico. Omnes munitio- nes tue sicut ficus cum grossis suis: si concussa fuerint, cadent in os comedentis. Ecce populus tuus mulieres in medio tui. Inimicis tuis ad apertionem pendentur porta terra tue:*

deuorabit ignis vestes tuas. & Aquam propter obsidionem hauri tibi: exigue munitio- nes tuas: intra in lutum, & calca subigens, tene laterem.

¶ *Et erit, omnis qui viderit te, resiliet à te.* Id est, itaque fiet & eueniet, ut quicumque supplicium & dedecus tuum aspexerit, refugiat abs te, relinquens scelerum tuorum imitationē, ne similiter mulctetur.

¶ *Quis commouebit super te caput?* Quasi dicat: nemo. Interrogatio affirmans obtinet vim negationis. Non erit, qui doleat vicem tuam, qui ingemiscat in tam graui vulnere, qui in cœrore angatur, quod tu dolore opprimaris, & funditus vasteris. Quin potius omnes dicent te esse iusto Dei iudicio punitam: nullumque habebis consolatorē. De Hierosolyma ait Ieremias Threnorum. 1. Non est, qui cō-

soletur eam ex omnibus charis eius. Cō- mouere caput super aliquem signū erat commiserationis. Ideo Iob capite sexto- **Iob. 16.** decimo: Vtinam, inquit, esset anima vestra pro anima mea, cōsolarer & ego vos sermonibus, & mouerem caput meū super vos. Non est mirum crudeles Niniuitas non inuenisse, qui eos in cœrore leuarent, & solatio aliquo mulcerent: siquidem viri pietate omnique virtute & sapientia præstantes in ærūnis versati nullum aliquando inueniunt cōsolatorem. Id expertus Ieremias dicebat in prima **Thren. 1** lamentatione: Ego plorans, & oculus meus deducens aquam, quia longè factus est à me consolator. Multi qui in rebus secundis & ad voluntatem fluentibus per multos habebant amicos, postea iacentes in ærumnis nullos inuenerunt. Mundi **Similitudo.** amor est veluti sol inter nubes, qui vehementer ardet, sed parum durat, nunquam; stabilis perseverat.

¶ *Nun-*

¶ *Nunquid melior es ab Alexandria populorū?* Ac si dicat, non. Sensus est: Si Alexandria celeberrima & munitissima quondam vrbs Aegypti expugnata fuit à Chaldæis, & funditus eversa, quia non potuit illis Deo ita volente resistere, quā fieri potest, vt tu quę inferior es, minusq; ad resistendum apta & parata, euadas ab eorū manibus, iramq; diuinam declines? Hęc ciuitas fuit olim vocata No, & ita vocatur Hebraicè hoc loco Nahū: quę fuit à Chaldæis prius vastata quàm Nina. De illius eersione locutus est Ieremias cap. 46. & Ezechiel. 30. Sed multos post annos ab Alexandro Magno instaurata Dimocratis architecti opera vocata est Alexandria. Latinus autem interpres relicto nomine antiquo insueto, quod erat ab obliuione ferè extinctum, illam eo nomine appellat, quod tunc erat notius & celebrius. Eodem modo Moses capite Genesis. 12. loquens de Abramo: Transgrediens, inquit, ad montem qui erat contra Orientem Bethel tetendit ibi tabernaculum suum, ab Occidente habens Bethel, & ab Oriente Hai. Hoc est ad montem qui erat Orientalis ipsi Bethel. Et tamen locus ille adhuc non appellabatur Bethel, sed Luza: nam nomen hoc Bethel fuit illi postea impositum à Iacob: vt Moses capite Genesis vigesimo octauo testatur. Est autem Bethel, vt diuus ait Hieronymus in libro de locis Hebraicis, oppidum situm euntibus Aeliam de Neapoli in læua parte vię duodecimo circiter milliario: vbi ædificata est ecclesia, vbi dormiuit Iacob pergens in Mesopotamiam: qui ei loco posuit hoc nomen Bethel, quod idem est ac domus Dei. Sed solet diuina scriptura per anticipationem nominibus aliquando vti

locorum. Idem fecit interpres noster Latinus capite. 46. Ieremię, Deum ita loquentem inducentis: Ecce ego visitabo super tumultum Alexandria. Et Ezechielis. 30. Faciam iudicium meum in Alexandria. Quibus in locis est in Hebraico No. Similiter Vergilius de Aeneida loquens ait libro primo Aeneidos: Italiam fato profugus Lauinaque venit: littora. etc. etc. Cùm tamen littora illa nondum appellarentur Lauina, cùm Aeneas illuc classem suam appelleret. Nam vbi ille vxorem duxit Lauiniam, condidit urbem in Latio à nomine vxoris Lauinium appellatam. Ex quo effectum est, vt littora illa Lauina siue Lauinia appellarentur. Qua de re poteris Titum Liuium libro primo ab vrbe condita videre.

¶ *Populorum.* Hoc est, populosa, vt ita dicam: erat enim celeberrima, magnam hominum multitudinem continens, multosque sibi subiectos populos coercens. Paraphrasis Chaldaica habet: Alexandria magna.

¶ *Quę habitat in fluminibus.* Id est, quę est iuxta fluuios sita. De illa ait in hunc modum diuus Hieronymus in libro de locis Hebraicis Actuum apostolorum: Alexandria ciuitas Aegypti quę quondam No dicebatur, inter Aegyptum Africam & mare quasi claustrum posita est. Solinus capite quadragesimo quinto ait eam esse non longè ab ostio Nili fluminis. Sita est iuxta Nilum & mare & lacum Marcoticum. Ostendit hoc loco diuinus vates eius situs amœnitatem, & munitionem: erat enim natura, situ, membris, & descriptione ædificiorum ornatissima. Vide Iustinum libro vndecimo, Plinium libro. 5. Quintum Curtium lib. 4. rerum gestarum Alexandri,

COMMENT. IN NAHVUM

Diodor. & Diodorum Siculum in Bibliotheca.

¶ *Cuius diuitia mare.* Hoc ait, quia mari multæ pretiosæque merces vehebantur. Sequitur: Aquæ muri eius. Hoc est, aquis veluti muris cingebatur. Vel aquæ eius muros circumdabant.

¶ *Æthiopia fortitudo eius & Ægyptus.* Id est, erat Æthiopia fœdere coniuncta cum Alexandria, quæ erat Ægypti metropolis & regia: quare Æthiopia & tota Ægypti regio eidem Alexandriae opem ferebant, eamque reddebant fortitudine præstantem. Sequitur: Et non est finis:

Hoc est, cuius fortitudo videbatur infinita. Vel cuius ciues erant infiniti. Septuaginta habent: Et non est finis fugæ tuæ. Id est, fugient ciues tui infinitè. Æthiopia sumitur aliquando pro gentilitate, ut psal. 67. Æthiopia præueniet manus ei⁹ Deo. Hoc est, festinabit dare manus & obedientiam Christo vero Deo, cuius fidem & cultum acceptura est. Hic autem pro ea sumitur Æthiopia, quæ iuxta Ægyptum est: de qua loquitur Daniel capite. 11.

Psal. 67.

Dan. 11.

¶ *Africa & Libyes fuerunt in auxilio tuo.* Alloquitur Alexandriae, ac si dicat: Africa & Libya tibi opem & præsidium attulerunt. Africa regio est latissima, vna ex tribus præcipuis mundi partibus: quæ ad Oriëtem Nilo fluuio, ab Occasu mari Atlantico, à Meridie mariaustrali, ab Aquilone mari Mediterraneo terminatur. At quædam huius Africæ pars dicitur Africa minor, de qua hic loquitur Nahum. Libya etiam pro Africa aliquando sumitur in vniuersum: sed hîc pro quadam Africæ parte accipitur, quæ appellatur Mareotica. Qua de re ea poteris videre, quæ in nostris in Daniele commentarijs diximus, verba illa capitis

Dan. 11.

¶ *Paruuli eius elisi sunt in capite omniũ viarum.* Hoc est, pueri Alexandriae in omnibus compitis fracti, collisi, & trucidati fuerunt. Cùm hostes eos ducere obtineram atate non possent, ad lapides projiciebant. Id fecerunt Babylonij Niniuitis: sed idem fecerunt Persæ Babylonijs, iuxta illud psal. 136. Beatus qui tenebit, & allidet paruulos tuos ad petrâ. Cap. 9. lib. 4. Reg. 9. 4. Reg. scriptũ est: Paruulos eorum elides.

vndecimi explanâtes: Per Libyã quoque & Æthiopiam.

¶ *Sed & ipsa in transmigrationem ducta est in captiuitatem.* Hoc est, nihilominus tamen ipsa Alexandria capta fuit, & euerfa: eiusque ciues captiui ducti sunt in Chaldæam. Nam etsi habebat auxilium humanum, carebat tamen diuino. Ostendit hic locus nõ esse nobis viribus ac præsidijs humanis nitendum. Aspicias quàm parum profit hominum auxilium cõtra Dei voluntatem, quanti que ponderis sit præsidium Dei. Id intelligens Moses cecinit Exodi. 15. Fortitudo mea & laus mea

Exodi.

dominus, & factus est mihi in salutem. Et paulò post: Currus Pharaonis & exercitum eius proiecit in mare. Et David psal. 19. Hi in curribus, & hi in equis,

Psal. 19.

nos autem in nomine domini Dei nostri inuocabimus. Ipsi obligati sunt, & ceciderunt: nos autem surreximus, & erecti sumus. Quare nõ debemus in mundi auxilio totam spem figere & locare, sed in Deo, ad quem in calamitatibus nostris debemus tanquam ad arcem tutissimã cõfugere. Hac ratione ductus Iosaphath hasad Deũ voces emisit, quæ sunt cap. 20. 2. Par. 20 libri posterioris Paralipomenon mandata: Cùm ignoremus, quid agere debeamus, hoc solùm habem⁹ residui, vt oculos nostros ad te dirigamus.

2. Par. 20

¶ *Paruuli eius elisi sunt in capite omniũ viarum.* Hoc est, pueri Alexandriae in omnibus compitis fracti, collisi, & trucidati fuerunt. Cùm hostes eos ducere obtineram atate non possent, ad lapides projiciebant. Id fecerunt Babylonij Niniuitis: sed idem fecerunt Persæ Babylonijs, iuxta illud psal. 136. Beatus qui tenebit, & allidet paruulos tuos ad petrâ. Cap. 9. lib. 4. Reg. 9. 4. Reg. scriptũ est: Paruulos eorum elides.

¶ Super

Super inclytos eius miserunt sorte. Chal-
dæi super principes & magnates Alexâ-
driæ miserunt sortes, quibus decerneret-
tur, quos quisq; captos abduceret. Et om-
nes fuerunt in vincula coniecti. Hoc AE-
gypti exitium prædixit Esaias cap. 18. &
Iere. 46. 19. & 20. Ieremias. 46. Et Ezechiel. 29. &
30. & 31.

Tu ergo inebriaberis. Redit ad vaticina-
tionem ciuitatis Ninæ. Sensus est: Tu ô
Nina repleberis similibus, vel acerbiori-
bus calamitatibus. Et poculo iræ Dei eris
ebria, & in tot ærūnis versata, vt sensum
rationemq; amittas. Vult summā Ni-
næ afflictionem significare. Ita Ieremias
Thren. 3. Repleuit, inquit, me ama-
ritudine, & inebriauit absinthio.

*Eris despecta, et tu quæres auxilium ab
inimico.* Illi quos tu amicos tuos esse pu-
tabas, in quos beneficia contuleras, ita te
in calamitatibus tuis derelinquent, & ne-
gligent, vt cogaris ad inimicos tuos con-
fugere. Amicus propriam quærens vti-
litatem, cuius amicitia non in virtute, sed
in proprio emolumēto consistit, est simi-
lis habenti arculam plenam suauis escæ, ex
malis cotoneis & saccharo confecta, eaq;
magnificenti: qui postquam escam co-
medit atque consumpsit, vacuam arculā
contemnit, & abijcit. Cū vtilitas ami-
citiam conglutinat, eadem mutata dis-
soluit: quia solida & vera non erat ami-
citia. Omni tempore diligit, qui amicus
Prou. 17. est: ait Salomon in Prouerbis: & frater
in angustia comprobatur. Solida amici-
tiæ sunt adamantina: quæ autem propriū
respiciunt commodum, vitreæ. Sensisse
autem Ninam amicorum suorum defe-
ctionem etiam Diodorus Siculus libro 3.
testatur.

Omnes munitiones tuæ sicut ficus cū gros-

sis suis. Tam facilè deiciuntur in terram
omnia mœnia atque propugnacula tua,
quàm ficus arbor cum ficis præcocibus,
qui excussi statim cadunt, & interdū in
os excutientium, & qui eos deuorant &
liguriunt. Comparat munitiones Ninæ
plenas hominibus cum ficu plena gros-
sis suis, quæ facilè euellitur, & ficus faci-
lè colliguntur.

Ecce populus tuus mulieres in medio tui.

Hoc est, ciues & habitatores tui erunt in
te imbecilli & effœminati animum mu-
liebrem gerentes. Notat eorum delicias,
mollem & vmbrailem vitam: cū dā-
da opera sit, ne quid molle & effœmina-
tum, fractumq; fiat. Volens Deus ostē-
dere futuram Iudeorum perniciē: Dabo,
inquit apud Esaiam. 3. pueros principes
eorum: & effœminati dominabuntur eis.
Fuerunt Hierosolymæ multi vnguentis
pretiosis dediti: quod viros nō decet. La-
cedæmonij expulerunt ciuitate Sparta
vnguentarios: eosq; Solon in legibus
suis prohibuit. Authore est Athenæus lib.
15. capite. 14.

*Inimicis tuis ad apertionē pendentur por-
tæ terræ tuæ.* Inuehitur in homines deli-
ciji deditos, qui hostibus portas vrbium
aperiunt. Portæ sunt sensus nostri, quos
vitij non debemus aperire: ne illud Ie-
remiæ. 9. dicere cogamur: Ascēdit mors
per fenestras nostras: ingressa est domos
nostras. De his portis ait David psal. 9.
Qui exaltas me de portis mortis. Dan-
da est autem opera, vt anima nostra sit
porta illa oriētalis, quam vidit Ezechiel,
per quam solus Deus introibat.

Deuorabit ignis vèctes tuos. Tātus erit
impetus incendiij, quo ciuitas flagrabit,
vt etiam vèctes ferrei portarum vrbis li-
quefiant. Vel ignis calamitatis cōsumet
princi-

COMMENT. IN NAHV M

principes, qui vestes ferrei esse deberent.

¶ *Aquam propter obsidionem hauri tibi.*
 Hoc est, iam instat oppugnatio: quapropter præpara, quæ tibi erunt tempore obsidionis necessaria. Irridet vanum Ninivitarum laboré, qui quæsituri erant aquâ ad obsidionem, & extructuri munitiones, cum nihil illis esset profuturum. His verbis ac minis hortabatur Nahum Ninivitas, ut relinquerent flagitia sua, & ad Deum confugerent: sed illi eum audire noluerunt, quod essent sceleribus irretiti. Similiter Hebræi in Ægypto volebant acquiescere Mosi eis dicenti, ut in **Exod. 6.** de egredierentur: ut capite Exodi sexto scriptum est. Et causa quam ibi reddit scriptura, erat propter opus, quod faciebant ex lateribus terræ & paleæ. Eam ob causam peccatores concionatoribus non parent, ideo nolunt ex Ægypto, ex mundo, ex peccato, ex seipsis exire, quia eorum opera sunt terrena & vana ex luto & paleis, non ad cælum aspirantia, sed terram intuentia.

¶ *Intra in lutum, & calca.* Ut scilicet inde possis lateres conficere, quibus interrupta murorum reficias. Olim erât muri latericij, præsertim vbi lapidum copia non erat. At nos ingrediamur in lutum, hoc est, in nos ipsos per nostræ fragilitatis considerationem. Et cum intellexerimus esse nos lutum & terram infrugiferam, deiciamus superbiam nostram, domemus appetitiones, subijciamus & conculcemus omnem nostram vanitaté. Hac consideratione motus Iob aiebat **Iob. 10.** cap. 10. Memento domine, quod sicut lutum feceris me, & in pulverem reduces me. Ut ramus arboris quanto onustior est, & plures fert fructus, tanto magis deorsum fertur: ita vir pius quanto virtute

Iob. 10.
 Similitudo,

& sapientia plenior est, tanto se dimissius inclinât & abijcit. Humilis deijcit seipsum, quia plenus est virtutibus cum sapientia coniunctis: superbus verò se extollit, quia vacuus est illis. At superbus irridetur: humilis verò honorem adipiscitur. Nam ut Salomon ait capite Prouerb. 15. **Prou. 15.** Gloriam præcedit humilitas. Et. 29. **Prou. 29.** Humilem spiritu suscipiet gloria. Et Iacob apostolus quarto: **Iaco. 4.** Humiliamini in conspectu domini, ut exaltet vos. Ideo se homines inflant, & in sublimè ferunt insolenter: quia vani & leues sunt. Nam in rebus naturalibus illæ altius ascendunt, quæ sunt leuiore, illæ autem deorsum libentius descendunt, quæ sunt grauiore. Id licet in elementis videre: nam terra quod sit grauisima, ima sede semper heret complexa infimum mundi locum: post illam est aqua minus grauis: deinde aër leuis: postremò altissimū locum possidet ignis quod sit leuissimus. Simili modo inter homines qui futilitatis summæque leuitatis sunt pleni, excelsiora loca occupare contendunt: ac quanto indigniores sunt, tanto ad altiores honorum gradus aspirant. Contrà verò viri pijs ac graues humilitatè amplexantur: & à mundo despiciuntur. Id intelligens diuus Paulus dicebat cap. 4. prioris ad Corinthios: **1. Cor. 4.** Tanquam purgamenta mundi huius facti sumus, omnium peripsèma vsque adhuc. Sed multò aliter se res habet apud Deum, qui ait: Omnis qui se exaltat, humiliabitur: & qui se humiliat, exaltabitur. Lapis pretiosus suapte natura inclinatur deorsum: sed peritus gemmarius eum è terra extollit: sic vir humilis se abijcit, sed Deus illū sursum effert. Ideo aiebat virgo Deigenitrix apud **Luc. 1.** Deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles.

Prou. 15.
Prou. 29.
Iaco. 4.

Similitudo.

1. Cor. 4.
Matt. 24
Luc. 18.

Similitudo.
Luc. 1.

¶ *Ibi*

Ibi comedet te ignis: peribis gladio, deuorabit te ut bruchus: congregare ergo ut bruchus, multiplicare ut locusta. Plures fecisti negotiationes tuas, quam stelle sint cæli. Bruchus expansus est, et auolauit. Custodes tui quasi locusta: et paruuli tui quasi locusta locustarum, que confidunt in sepibus in die frigoris: sol ortus est, et auolauerunt, et non est cognitus locus earum, ubi fuerint. Dormitauerunt pastores tui rex Assur: sepelientur principes tui: latitauit populus tuus in montibus, et non est, qui congreget. Non est obscura contritio tua: pessima est plaga tua: omnes qui audierunt auditionem tuam, cōpresferunt manum super te: quia super que non transijt malitia tua semper?

Ibi comedet te ignis. Id est, in munitio- nibus tuis incendio flagrabis. Loquitur de flamma & incendio vrbis. Nonnulli vt gladios hostium fugerent, inciderunt in flammam, à quibus fuerunt consump- ti. Vt pauidi cerui dum iacula venatoris declinant, fortissimis retibus implicatur, vbi capiuntur & pereunt: sic multi vt ab vno eripiatur periculo, in aliud incurrunt.

Similitu- do.

Vergili. Vnde Latinus poëta: Incidit in Scyllam cupiens vitare Charybdim. Vel sumitur ignis pro ira Dei, vel pro afflictione. Variè enim sumitur ignis, vt videre licet

Cyrillus apud Cyrillū contra Iulianum. 10. apud Ambros. Ambrosiū. 4. Exameron, apud Isychiū Isychi. in Leuiticum. 16. apud Clementem Ale- Georgi. xandrinum. 1. Stromatum, apud Georgiū Venetum cantico. 1. tono. 4. cap. 7. apud

Rupert. Rupertum in Michæam. 6. apud Gœuf- Gœufch cheliū in libro de tropis, apud Laurentiū Laurēti. à Villa vincentio in libro de phrasibus.

Deuorabit te ut bruchus. Eodem modo Esaias primo: Gladius meus deuorabit vos: ait dominus. Quemadmodum melsis à brucho deuoratur: ita tu à furē-

tribus hostibus deuoraberis. Bruchus est vermis è locustarum genere, sine alis tamen, herbas, & segetes, & arborum frō- des arrodens, nihil relinquens viriditatis. Solet multitudo bruchorum in singulari bruchus appellari, vt psal. 140. Dixit, & P sal. 140 venit locusta, & bruchus, cuius nō est numerus. Eodem modo capite Esaiæ. 33. & Esai. 33. Ioclis. 1. Figura est syllepsis in diuinis li- teris vsitata. I ocl. 1.

Congregare ergo ut bruchus. Per irrisio- nem hæc dicuntur. Sensus est: Congrega igitur ô Nina infinitatem militū in- star bruchorum & locustarum, vt te possis ab exercitu Babylónico tueri. At peribis profectò. Quemadmodum bruchi infiniti congregantur, similiter & locustæ, sed fugiunt: & veniente hyemis tempe- state pereunt: sic vos Ninuitæ etsi innum- merabiles estis, conferetis tamen vos in fugam ob hostium metum: sed veniente procella Babylonici exercitus interibitis. Magnates & custodes tui ô Nina erunt veluti locustæ locustarum: hoc est, erunt infiniti. Quidam has locustas locustarū referunt non ad numerum, sed ad magnitudinem earum, quæ longius volant. Quasi dicat: Longius fugient plebeij, quam nobiles, qui diuitijs impediti prius occidentur.

Dormitauerunt pastores tui rex Assur. Pastores vocat consiliarios regis, duces, magnates, iudices, magistrat⁹, & omnes, qui rempublicam gubernandam susci- piunt. Deducitur vocabulū hoc Hebrai- cum à verbo racha, quod pascere signi- ficat, cogitare, & consulere. Vnde princi- pes, senatores, & optimates pastores ap- pellantur. Ita eos appellat Esaias cap. 63. Vbi est, qui eduxit eos de mari cum pa- storibus gregis. Vbi loquitur de admira- bili

COMMENT. IN NAHVUM

bili transitu maris Rubri, quando Deus
 Hebræos cum principibus suis mirabili-
 ter liberavit. Ipse Esaias. 44. regem Cyrū
 pastorem vocat. Et Ieremias. 10. omnes
 iudices & magnates quibus est iustitiæ
 munus commissum, vocat pastores, cum
 ait: Stultè egerunt pastores. Et. 22. Om-
 nes pastores tuos pascet ventus. Pro quo
 paraphrasis Chaldaica habet: Omnes gu-
 bernatores tui dispergentur in omnem
 ventum. Id est, leuiter & facilè mouebū-
 tur, ac si ventus illos expulisset. Potest ita
 etiam locus ille explanari: Præsides tui
 molientur res friuolas & vanas. Vel oble-
 tabuntur vanitatibus, ac veluti cameleō-
 tes vento sustentabuntur. Vbi vides prin-
 cipes, gubernatores & consiliarios appel-
 lari pastores. Sed duo sūt pastores, ad quos
 alij possunt reduci, alter est Christus pa-
 stor bonus, alter dæmon pastor malus:
 nos autem oues. Sed oues cognoscunt si-
 bilum proprii pastoris, cui obediunt. Vis
 scire cuius pastoris sis ouis? attende cu-
 ius sibilo obedias. Dicuntur autem pasto-
 res dormire, quando in republica leges
 nihil valent, iudicia iacent, maleficia sunt
 impunita, nullaque est iuris & æquitatis,
 quæ sunt vincula ciuitatis, memoria. Tūc
 dormiunt pastores, quando viri nobilita-
 te, virtute, & sapiētia præstantes sunt ab-
 iecti: contra verò filij terræ, imperiti, sce-
 lerumque maculis inquinati sunt ad ho-
 nores euecti, & in magnis illustribusque
 dignitatibus constituti. Volens ostende-
 re Nahum fore, vt rex Assyrius præcep-
 rueret in exitium & perpetuum dedecus,
 satis esse existimauit dicere, dormire pa-
 stores eius. Pastores regni appellat pasto-
 res regis, quia & regno, & regi debent
 consulere. Ex somno & desidia consilia-
 riorum, rectorum, magistratum, ac pō-

tificum dimanat totius regni perniciēs,
 cum ipsi seipso pascunt, gregem autem
 non curant. Illis ait Deus apud Ezechie-
 lem cap. 34. Væ pastoribus Israel, qui pas-
 cunt semetipso. Et apud Zach. 11. O pa-
 stor & idolum derelinquens gregem. Et
 apud Ieremiā. 2. Pastores preuaricati sunt
 in me. Et per Nahum hoc loco: Dormi-
 tauerunt pastores tui. De quibus ait Da-
 uid psal. 75. Dormitauerunt, qui ascende-
 runt equos. Suauis sed pestilenti sirenum,
 hoc est voluptatum cantu deliniti, ouium
 pastum pro nihilo putarunt, seque iner-
 tiæ somno dediderunt. Dormiens Sam-
 son amisit fortitudinem: dormiens rex
 Saul amisit scyphum & hastam: dormiēs
 dux Sisara fuit interfectus. Dormiente
 Iona orta est in mari tempestas: dormiē-
 tibus hominibus venit inimicus homo,
 & seminavit zizania. Quare vigilādum
 nobis est, iuxta illud seruatoris nostri a-
 pud Matt. 26. Vigilate, & orate, vt non
 intretis in tētationem. Et iuxta illud Pe-
 tri apostoli cap. 5. epistolæ suæ prioris: So-
 brij estote, & vigilate: quia aduersari⁹ ve-
 ster diabolus circuit, quærens quem de-
 uoret. Et iuxta illud diui Pauli sexto prio-
 ris ad Corinthios: Vigilate, state in fide,
 viriliter agite. Ait enim Ecclesiasticus. 32.
 Qui vigilauerint ad illum, inuenient be-
 nedictionē. Et Ioan. 12. Apocalypsis: Bea-
 tus qui vigilat. Si omnes vigilare debent,
 quanto magis principes, senatores, pon-
 tifices, & ceteri pastores, qui clauum reg-
 ni tenere, & gubernacula reipublicæ tra-
 ctare voluerunt? Hi omnibus providere
 debent, & non solū magnarum rerum,
 sed etiam exiguarum habere rationem.
 Quam ob causam sunt semper diuinum
 fauorem imploraturi. Vt in aëre innume-
 rabiles sunt atomi, quas domi non cerni-

mus

mus etiam apertis fenestris, nisi solis ra-
 dio adueniente, domumque intrante: sic
 multa sunt in vita minuta & exigua, sed
 digna animaduersione, quæ magnates,
 principes, & pontifices per se sine luce di-
 uini fauoris non aspiciunt, quæ radio cœ-
 lestis gratiæ intuentur. Quare debent di-
 uinum auxilium quærere: & corporis ac
 animi oculis vigilare. Leo animalium
 rationis expertium princeps, nunquam
 Maneth. dormit, vt Manethon ait Ægyptius: aut
 certè parcissimus est somni, vt nonnulli
 assererent veteres Ægyptij, qui per leo-
 nem vigilantiam significabant. qui ma-
 gis videntur accedere ad veritatem: exi-
 Aristot. stimat enim Aristoteles incredibile esse,
 animal aliquod perpetua vti vigilia. Nec
 solùm apud Ægyptios, sed etiam apud
 Christianos fuit leo typus ac signum vi-
 Gaudēt. gilantiæ. Vnde non immeritò vt Gaudēt-
 tius Merula libro tertio memorabilium
 annotauit, pro foribus templorum mar-
 moreas leonum imagines videmus ap-
 positas. Illis significabant prisca homi-
 nes illi, oportere principes, pontifices &
 sacerdotes vigilare. Debet pastor pluri-
 bus oculis abundare quàm Argus, quem
 homines eruditi fictis fabulis memoriæ
 prodiderunt pastorem fuisse multis ocu-
 lis præditum, sed perperam custodisse Ina-
 chi filiam: eamque ob causam fuisse vi-
 ta priuatum, eiusque oculos caudæ pa-
 uonis insertos esse. Oculos enim non vi-
 dentes nihil refert in capite, potiusquàm
 in cauda collocari. Ac vt oculi illi nihil
 profunt pauoni ad videndum, nisi ad va-
 nam rotam faciendam: sic multi non ha-
 bent præfecturam, munusque gubernân-
 di ad vigilandum, sed ad vanitatem suã
 ostendendam. Volentes poëtæ significa-
 re esse principibus, magistratibus, ac pō-

tificibus vigilantiam magnopere neces-
 sariam, finxerunt regem Aëtam tradi-
 disse vellus aureum draconi multis ocu-
 lis abundanti custodiendum: quòd intel-
 ligeret in custodia illius velleris esse regni
 sui salutem constitutam. At Iason consi-
 lio Medæ vsus consopiuit draconem, &
 coniecto in eius oculos puluere quodam
 vellus aureum diripuit. Vellus aureum est
 iustitia, quam rex tradit magistratuum
 cœtui, veluti multorum oculorum dra-
 conis. Sed quid prodest cœtum illud mul-
 tos oculos habere, si iniectis in illos pul-
 ueribus munerum, & affectionis corrup-
 tæ consopiantur? Dormientibus autem
 iudicibus, prætoribus, consiliarijs, & ma-
 gistratibus, aufertur iustitia, diripitur æ-
 quitas, & regnum penitus evertitur: aut
 saltem labefactatur. Perpende quãti pon-
 deris sint pastorum vigiliæ & excubiæ.
 Eximius pastor Iacob capite Genesis. 31. Genes. 31.
 Diu noctuque, inquit, æstu vrebam & ge-
 lu: fugiebatque somnus ab oculis meis.
 Principes sunt pastores, vt hoc loco eos
 vocat Nahum: suntque custodes popu-
 li, vt paulò antè eos vocauit. Et Esaias ca-
 pite. 63. inducit Deum ita loquentem: Su-
 per muros tuos Ierusalem constitui cu-
 stodes: tota die ac nocte non tacebunt. Et
 Esai. 63.
 56. vocat eos speculatores. Eodem modo Esai. 56.
 Ieremias. 6. Et Ezechiel. 3. & 33. Et diuus Iere 6.
 Lucas. 2. Pastores, inquit, erant in regione Ezech. 3.
 eadem vigilantes, & custodiētes vigilias Ezech. 33.
 super gregem suum. At nunc nonnulli Luc. 2.
 quærunt magistratus non ad vigilandum,
 sed ad dormiendum: quærunt honorem
 muneris, laborem autem eius foras reij-
 ciunt. Adipiscuntur dignitates ambitu
 conquisitas. Vt polypus induit colorem Similitu-
do.
 scopuli, cui adhæret, vt pisces capiat, qui-
 bus parat insidias, vt ait lib. 1. de varia hi-
 storia

Aelianus storia Aelianus: sic nonnulli seruiunt tem-
 pori, & vt alios decipiant, cōformant in-
 genium suum illorum ingenijs: ac vt eo-
 rum acquirant vota, colorem voluntatis
 eorum imitantur. Scio tamen multos ef-
 se, qui non solum non affectant dignita-
 tes, sed respuunt illas, quas nullo modo
 recipiunt: & alios, qui etiam si illas reci-
 piant, inuiti tamen id faciunt: & recte
 munus suum gerunt, praeclareque rem-
 publicam administrant. Dant enim ope-
 ram, vt vigeat iustitia, & religionis ob-
 seruantia: perpurgant & illustrant rem-
 publicam, & ad summam ducunt ampli-
 tudinem. Sed accidit aliquando, vt quā-
 to rectior & praestantior est princeps &
 pontifex, tanto pestilentiores sunt subdi-
 ti. Quando corpus adeo grauitur & ve-
 hementer aegrotat, vt virtus naturalis iam
 imbecilla & oppressa non possit ei opem
 ferre, nec corruptioni resistere, parū pro-
 dest medicina: non solum enim effectum
 suum non assequitur, sed etiam corpus tabe
 confectum eam respuit. Eodem modo
 cum respublica est tanta aegritudine &
 morum deprauatione labefactata ac cor-
 rupta, vt virtus penitus contempta & ab-
 iecta, nullam iam vim habeat ad resisten-
 dum vitijs, parum aut nihil prodest opti-
 mus gubernator: non enim emendare po-
 test flagitia, tumultus, seditiones, falsa te-
 stimonia: quin potius scelerati ac furen-
 tes homines eum ex se expellunt, in illū
 inuehuntur, & falsa crimina quasi tela ia-
 ciunt, & clarissimum lumen extinguere
 conantur. Id contigit diuinis vatibus ex-
 cellentibus pastoribus, Christi apostolis,
 virisque apostolicis Athanasio, Hilario,
 Chryso-stomo, & multis alijs, qui praesta-
 tibus ingenijs in vita humana diuina stu-
 dia coluerunt, nomenque suum immor-

talitati commendarunt. Hi fuerunt pa-
 stores vigilantes, ab illis disidentes, de
 quibus hoc loco ait Nahum: Dormita-
 runt pastores tui. Fortasse accipitur hic
 dormire pro ignorare, vt cum dicim⁹:
 Bonus quandoque dormitat Homerus.
 Vel pro excedere e vita: in quam signi-
 ficatione sumitur dormire & dormire,
 vt ait Chryso-stomus locum illum Mat- Chryso-
Mat. 25
 thaei explanans. 25. Dormitauerunt om-
 nes, & dormierunt. Hoc est mortui sunt
 omnes illi ante diem iudicij. Et capit. 2. 3. Reg. 2.
 lib. 3. Regum: Dormiuit David cum pa-
 trib⁹ suis. Et Matt. 27. Multa corpora san- Matt. 27
 ctorum qui dormierant, resurrexerunt.
 Et. 15. prioris ad Corinthios: Ex quibus 1. Cor. 15
 multi manent vsque adhuc: quidam au-
 tem dormierunt. Erit igitur sensus ver-
 borum Nahum: Migrabunt ex vita o rex
 Assyriae pastores tui & magnates. Vt sit
 praeteritum pro futuro. Huic expositio-
 ni fauet, quod proximè sequitur: Sepe-
 lientur principes tui: vt sit prioris expla-
 natio. Ac si dicat: Facile vincet Babylo-
 nij, quondoquidē in principio Belli mo-
 rientur nobiles tui, & tumulis manda-
 buntur. Vel ita: Tantus erit pastorum ac
 ducum tuorum pavor, vt maneant stu-
 pidi veluti dormientes, & quasi mortui
 atque sepulti.
 ¶ *Latitauit populus tuus in montibus.* Hoc
 est metu percussus fugiet ad loca aspera,
 quae videantur ab accessu hostium tuta:
 vbi erunt multi dispersi, & in varijs locis
 absconditi. Et non erit dux, qui eos con- nilimē
ob
 greget, & adiuuet: percusso enim pastore
 disperguntur oues, vt scriptum est capite
 Zachariae. 13. Zach. 13.
 ¶ *Non est obscura contritio tua.* Id est, non
 erit occultus dolor tuus. Loquitur cum
 Assyriorum rege.

¶ *Pessi-*

¶ Pessima est plaga tua. Vulnus tuum erit grauisimum, summa erit calamitas tua.

Iere. 30. Simili modo Ieremias capite. 30. inducit Deum cum populo Israelitico ita loquentem: Insanabilis est fractura tua, pessima est plaga tua. Deus vult homines ad se adducere aliquando dulci beneficiorum aqua: sed illi magis ea durefcunt similes ceræ, quæ aqua redditur durior. Videns autem id Deus eos liquefacit igne calamitatis, vt aut conuertantur ad ipsum, aut alijs in exemplum proponantur. Id quod fecit Niniuitis. Sumitur igitur plaga hoc loco pro calamitate. Potest sumi pro peccato obstinationis, de quo illud intelligitur Michææ primo: Desperata est plaga eius. Et pro quocumque peccato mortifero: vt Ieremiæ: 10. Væ mihi super pessima plaga mea. Et Esaia primo: Vulnus & liuor & plaga tumens non est circumligata. Vnde per decem plagas Ægypti peccata contra decem Dei præcepta significantur. De plagæ significationibus vide Origenem homilia octaua in Leuiticum, Hieron. & quarta in Exodum, Hieronymum in Gregor. caput. 1. Esaia, Grægorium in cap. 6. lib. 1. Regum, Basiliū homilia habita in Laci-
Basili. zis, Augustinum de plagis Ægypti sexta
August. homilia, Hysichium in Leuiticum, Bedam in Exodum, Chrysostomū aduersus Iudæos oratione quinta.

¶ Omnes qui audierunt auditionem tuam, compresserunt manum super te. Vel vt alij habent codices: comploserunt manum super te. Hoc est, Quicumque audierint perniciem tuam, & famam calamitatis tuæ ô Assyriorum rex, non solum non medebuntur tibi, nec afficientur mœrore, sed etiam gestient lætitia, quam manuum sonitu & plausu significabunt. Solent enim, qui gaudio ceteruntur, plau-

dere manibus. Vnde David psal. 46. Omnes gentes, inquit, plaudite manibus, iubilate Deo in voce exultationis. Quibus verbis apostolorum cœtus gaudio exultans ob victoriam adeptam, veramque religionem toto terrarum orbe propagatam omnes nationes hortatur ad plausum, & gratias Deo agendas, eiusque laudes celebrandas. In hanc significationem sumitur ab Esaia capite. 55. cum ait: Omnia ligna regionis plaudite manu: per ligna regionis homines intelliges. Et Threnorum. 2. Plauserunt super te manibus.

¶ Quia super quem non transit malitia tua semper? Hoc est quoniam semper omnibus infestus fuisti, & inimicus. Ac offendens omnes non das operam, vt à te læsi & lacefsiti aliquo tuo publico beneficio possint offensionem obliterare. Sed dices: Si Deus sciebat fore, vt rex ille Assyrius homines affligeret, cur hoc ordinauit? Quia sciebat eos futuros esse tales, vt mererentur affligi ob eorum scelera: vel quia cum essent virtute præditi, illustrius ob tolerantiam præmii comparaturi erant. Vt non est reprehendendus magister, quod faciat ferulam, qua pueros castiget: sic nec Deus, quod homines creet, quos scit impios fore, quibus alios flagellet. Hæc est causa, vt inquit Basilius, quare Deus animalia venenata creauit. Hæc Nahum verba dicuntur Regi Ninæ, & possunt ipsi ciuitati accommodari. Rex enim & Niniuitæ omnes ob eorum scelera in varias & horribiles calamitates inciderunt. Illud est aduertendum impiorum maleficium & immanitatem non semper manere, sed transire: quam ob causam ait: Super quem non transijt malitia tua semper? Hoc iustos afflictos consolatur intelligere fluxam esse & caducam

impio-

Esaia. 14. impiorum vitam & tyrannidem: illisq; mortuis posse eosdē viros iustos ad gaudium & tranquillitatem redire. Id intelligens Esaias capite. 14. loquens de interitu Nabuchodonosoris: Conquieuit, inquit, & siluit omnis terra: gaudia est, & exultauit. Abietes quoque letatae sunt super te, & cedri Libani. Vbi per has arbores homines significantur. Aspicias diuinum vatem Nahum terminare vaticinationem suam calamitatibus venturis in regem Assyrium, eiusque ciuitatem Niniuem: nam tametsi Esaias & multi alij prophetae post onera consolentur populum moestum & afflictum, Nahum tamen nullam Niniuitis subdit cōsolationem, quia illi idola colebant, & Messiam minimē expectabant.

Observationes ex Hebraeo in caput tertium.

CC E ego ad te, dicit dominus exercituum. Pro domino est i Hebraeo *יהוה* nomen Dei quatuor literarum, quod Hebraei vocant ineffabile: aiuntque significare Deum quodā modo in natura sua. Ac re ipsa illis ineffabile est, quoniam eius mysterium non cognoscunt. Est enim in illo sacrosanctae trinitatis sacramentum adumbratum. Vnde in trāslatione Chaldaica ita scribitur *ܡܝܫܝܚܐ*: non quod illud lex vetus silētio prāterierit, sed quod illi cā-

co furore obstinati errorē cum lacte nutriticis suxerint. Locis enim propē infinitis mysterium hoc continetur, quorum vnum duntaxat citabo, qui est Deuteronomij cap. 6. cuius ad literā hāc sunt verba: Deus, Deus noster, Deus vnus est. Vbi ter nominatur Deus ad distinctionē personarum significandam, & vnus esse dicitur ad vnitatem naturae ostendendam. Ita locū illum explanat Augustinus lib. 3. aduersus Maximinum Arrianum, Alexander summus pontifex in epistola sua prima, Idacius Clarus in tractatione cōtra Varimandum, Anselmus Laudunēsis in glossa interlineari, Gregorius Nyssenus in libro de cognitione Dei aduersus Iudaeos, Theodoretus in libro de curatione Graecarum affectionum secūdo, Petrus Galatinus lib. 2. de arcanis catholicae veritatis. Prāter hos ita locum illū interpretatur Rabbi Simeon filius Iohai in libro, qui inscribitur Zoar, & Rabbi Menahem in cap. 6. Deuteronomij. Pro exercituū est in Hebraeo *צבא*, in plurali à nomine *צב*, quod significat exercitum. Quare rectē vulgatus noster interpretes traduxit: Dominus exercituum. Pro quo septuaginta interpretes habent: *κύριος παντοκράτωρ*, hoc est dominus omnipotens. Significat etiam nomen hoc *טבא* fortitudinem, & ornatum, & virtutem. Eo vtitur Dauid psal. 23. cūm ait: Dominus virtutum, ipse est rex gloriae. Pro quo Hieronymus vertit: Dominus exercituum, ipse est rex gloriae. Itaque idem est dominus *טבא*, & dominus exercituum, & dominus virtutum. Hae autem virtutes non sunt illae, quas morales aut theologales appellam⁹, sed sunt fortitudines & exercitus. Per exercitus autem non solum hominum acies, sed astro-

Pfal. 100
Deut. 6
Psal. 3
Psal. 23
Hieron.
Alexad.
Idacius
Laudun
Nyssen⁹
Theod.
Galati.
Simeon
Menah.
Pagni
Esaia. 6
Pagu

astroꝝ, & angeloꝝ significatur. Pro
 angeloꝝ copijs videmus sumi psalmo
 centesimo secundo: Benedicite domino
 omnes virtutes eius, ministri eius, qui fa-
 citis voluntatem eius. Vbi per virtutes
 Dei, eiusque ministros idem significa-
 tur. Pro stellarum & celoꝝ ornatu
 psalmo trigesimo secundo accipitur, vbi
 scriptum est: Verbo domini celoꝝ firma-
 ti sunt, & spiritu eius omnis virtus eo-
 rum. Pro quo Hieronymus transtulit:
 Omnis ornatus eorum. Ita appellat di-
 uinus vates solem, & lunam, & innu-
 merabilem syderuꝝ tam vagantiuꝝ quaꝃ
 fixoꝝ multitudinem, quibus ornatuꝝ
 vndique celum insatiabile mortalibus
 præbet spectaculuꝝ. Aspicias igitur nomen
 hoc tsabaoth varias significationes habe-
 re: quæ possunt huic Nahum loco accoꝝ-
 modari. Quot autem, & quæ sint nomi-
 na Dei docet Hieronymus in epistola ad
 Marcellam.
 ¶ *Reuelabo pudenda tua.* In Hebraico pro
 pudendis est nomen חִשְׁבֹּן, quod etiam
 significat fimbriam vestis. Qua ratione
 ductus Pagnin⁹ vertit: Reuelabo fimbrias
 tuas. Sed sensus est idẽ. Paraphrasis Chal-
 daica enodatrix difficilium locorum ha-
 bet: Discooperiam verecunda peccatoꝝ
 tuoꝝ. Hoc nomine vtitur Esaias cap. 6.
 cum ait: Fimbriæ eius replebant templuꝝ.
 Pro quo Latin⁹ noster interpret recte tra-
 duxit: Ea quæ sub ipso erant, replebant
 templum: volens hac verborum circui-
 tione sensum diuini vatis apertius ex-
 planare: qui loquitur de Deo in solio cuꝝ
 maiestate sedente. Erant autẽ sub ipso nõ
 soluꝝ fimbriæ, sed nitor & claritas: quaꝃ
 ob causam paraphrasis Chaldaica habet:
 Splendore gloriæ eius repletuꝝ est templuꝝ.
 ¶ *Ponam te in exemplum.* Pagnin⁹ habet:

Ponam te tanquam inquinamentuꝝ. Va-
 tablus in cõmentarijs: Ponam te taquam
 stercoꝝ. Pro exemplo est in Hebræo וְנִרְוִי
 roi, quod hæc significat. Septuaginta ha-
 bent exemplũ, quos recte imitatus est no-
 ster interpret. Potest recte verti in specta-
 culum: vt scilicet alij te videntes resipif-
 cant, habentes ante oculos proposituꝝ tuæ
 superbiæ & euersionis exẽplum. Dedu-
 citur nomen hoc à verbo raah, quod sig-
 nificat spectare, & videre, vt capite Gene-
 sis. 29. Quæ Lia conceptuꝝ genuit filiuꝝ, Gen. 29.
 vocauitq; nomen eius Ruben, dicens: Vi-
 dit dominus humilitatem meam. Vbi
 pro, vidit, est in Hebræo verbuꝝ hoc raah.
 Per humilitatem verò intelligitur eius
 mœstitia, quòd à viro suo Iacobo despi-
 ceretur. Ruben autẽ idem est quod visio-
 nis, siue visæ filius. Vidit enim eam Deus
 oculis misericordiæ dans ei filium, quem
 ipsa cupiebat. Grata mulier ventris sui
 fructum Deo tribuit, eiusque beneficium
 in nominis filij impositione se recognos-
 cere declarat. Vtitur verbo hoc David
 psal. 30. pro quo Latinus noster interpret
 transtulit respicere: cum ait: Quoniam
 respexisti humilitatem meam, saluasti de
 necessitatibus animã meam. Quod po-
 test verti ex Hebraico: Quoniam res-
 pexisti calamitatẽ meam, saluasti de an-
 gustijs animam meam. His verbis in ca-
 lamitate versatus seipsum roborat atque
 confirmat repetita temporis superioris
 memoria, quo eum Deus ab acerbis æru-
 nis & periculis liberauerat.
 ¶ *Vastata est Niniue: quis commouebit
 super te caput?* Septuaginta habent: Exo-
 leuit Niniue: quis eius gratia iter sus-
 cipiet? Pro vastata est, in Hebræo est
 verbum נִשְׁבַּח, quod significat vastare &
 prædari. Vnde illud Esaiæ trigesimo-
 Esai 33.

Ecc tertio:

COMMENT. IN NAHVM

tertio: Væ qui prædaris, nonne ipse præ-
 daberis? Potest verti: Væ qui vastas,
 nonne ipse vastaberis? Ab hoc verbo est
 iaxudh, pro quo septuaginta transtulerunt
 dæmonium, quod animas vastet & spo-
 liet: vt psal. 90. Ab incurfu & dæmonio
 meridiano. Quod etiam potest verti: Ab
 incurfu, & vastatore meridiano. Vel ab in-
 cursu vastatoris meridiani. Hieronymus
 habet: A morfu insidiantis meridie. Pagnin-
 ninus: A morfu, qui vastat meridie. Trāf-
 lator quem sequitur Ioannes Campēsis:
 A noxa, quæ meridie vastat. Paraphraſtes
 quidam Chaldæus: A caterua dæmonū,
 qui nocent meridie. Id quod sequitur:
 Quis commouebit super te caput? hunc
 habet sensum: Quis tibi condolebit? Et
 ita habet Pagninus. In Hebræo non est
 caput: sed: quis commouebit super te? At
 vulgatus noster interpres addidit caput,
 vt sensus apertior redderetur. Verbum
 Hebraicum est נִדַּח nudh, quod significat
 mouere, & auferre, vt capite Esaiæ. 24.
 Auferetur quasi tabernaculum vnius no-
 ctis. Hoc est mouebitur quasi tugurium
 pastoris, quod singulis noctibus de loco
 ad locum mutatur. Ita Ieremias cap. 50.
 Moti sunt, & abierunt. Hoc verbo vtitur
 Dauid psal. 69. pro contristari, cum ait:
 Sustinui, qui simul contristaretur, & non
 fuit. Et Esaias quinquagesimo primo:
 Quis contristabitur super te? Quare po-
 terat verti locus hic Nahum: Quis con-
 tristabitur super te? Pro quo Symma-
 chus habet: Quis lugebit cum ea?
 ¶ Cuius diuitia mare. Pro diuitijs est in
 Hebræo nomen חַיִל chajl, quod præter
 diuitias significat industriam, virtutem,
 fortitudinem, robur, exercitum, ante-
 murale, & fossam in circuitu murorum
 vrbium. Pro industria sumitur capite Ge-

nesis quadragesimo septimo: Quod si
 nosti in eis esse viros industriæ, constitue
 illos magistros pecorum meorum. Pro
 quo nos habemus: viros industrios. Chal-
 daica paraphraſis habet: viros fortes. Quæ
 omnia in idem recidunt. Illud psalmi
 octogesimalitertij: Ibunt de virtute in vir-
 tutem: videbitur Deus deorum in Sion.
 potest transferri: Ibunt de fortitudine
 in fortitudinem, videbitur Deus deorū
 in Sion. Hoc est, ob admirabilem ani-
 mi alacritatem inter eundem ad Dei tē-
 plum vigeunt magis ac magis, & ma-
 iores vires indies acquirunt, donec per-
 ueniant ad Sionem, vbi est arca Dei col-
 locata. Vel donec veniant ad cælum,
 vbi videbunt Deum, quo auo sempiter-
 no fruuntur. Pagninus traduxit: Ibunt de
 exercitu in exercitum. Sed melius, meo
 quidem iudicio, poterat vertere: Ibunt
 de diuitijs in diuitias. Hoc est de virtu-
 tibus in virtutes: quæ sunt veræ illæ o-
 pes, quæ animū amplificant, & diui-
 tem faciunt. Hieronymus, Nebiensis,
 & Pratenſis nobiscum vertunt virtutem.
 Sed sumitur virtus pro vi & fortitudi-
 ne. Pro antemurali sumitur Threnorū
 secundo: Luxitque antemurale. Quare
 poterat verti locus hic Nahum: Cuius
 antemurale mare erat. Vel cuius fossæ
 erant mare. Habebat enim vrbs illa ma-
 re pro fossis.
 ¶ Eris despecta. Pagninus habet: Eris abs-
 condita. Subauditur, præ nimio metu.
 Alij vertunt: Eris obscurata. Hoc est in
 obscuro, & silentio iacebis. Pro quo rectè
 vertit Latinus noster interpres: Eris despe-
 cta. Ac eodē modo habet septuaginta inter-
 pretes. In Hebraico est verbū חָלַם halam,
 quod significat abscondere, despiciere, &
 iniquè agere. In hac vltimā significatiōe
 sumi-

Psal. 25. sumitur psalmo. 25. Cum iniqua geren-
 tibus non introibo. Pro quo poteris tra-
 ducere: Cum absconditis non introibo.
 Hoc est cum hominibus vafis. & frau-
 dulentis non communicabo. Pro absco-
 dere sumitur psalmo. 44. Ipse enim no-
 uit abscondita cordis. Ab hoc verbo de-
 ducitur illud, quod est in psalmi noni in-
 scriptione: Pro occultis filij. Hoc est, psal-
 mus hic continet res arcanas & abscon-
 ditas Iesu Christi, qui est verus Dei filius
 vnigena: iuxta illud ipsius domini apud
 Ioannem octauo: Si filius vos liberauerit,
 verè liberi eritis. Deriuatur etiam à ver-
 bo hoc $\eta\sigma\gamma\epsilon$, quod nomen virginem
 absconditam significat: quo vtitur Esaias
 septimo cum ait: Ecce virgo concipiet,
 & pariet filium. Hinc $\eta\sigma\gamma\epsilon$ significat
 pueritiam, & seculum: vt psalmo qua-
 dragesimo septimo: Ipse reget nos in se-
 cula. Pro quo Pagninus in Thesauo trās-
 fert: Ipse ducet nos sicut in pueritia. Achi-
 dicat populus Israeliticus: Ita Deus nos
 modò ducet, si confugerimus ad illum,
 què admodum à pueritia, cum nos edu-
 xit de Ægypto, à tyrannide populi bar-
 bari. Potest verti: Ipse ducet nos in abs-
 conditum. Hoc est ipse Deus noster abs-
 condet nos ab inimicis nostris, tam ani-
 mi, quàm corporis, ne ab illis offenda-
 mur. Vnde David psal. 26. Quoniam,
 inquit, abscondit me in tabernaculo suo
 in die malorum: protexit me in absco-
 dito tabernaculi sui. Et psalmo trigesimo
 de viris pijs loquens: Abscondes eos in
 abscondito faciei tuæ: à cōturbatione ho-
 minum. Et octogesimo secundo: Cogi-
 tauerunt aduersus absconditos tuos. Pro
 quo nos habemus: Cogitauerunt aduer-
 sus sanctos tuos. Nam cum viri pij sint
 absconditi & protecti à Deo, rectè vul-

gatus noster interpres cum septuaginta
 interpretibus vertit sanctos: cui respon-
 det Campensis ita habens: Qui occultè
 protectioni tuæ concrediti sunt. Illis ait
 apostolus tertio ad Colossenses: Vita ve-
 stra abscondita est cum Christo in Deo.
 Sed nemo pietatis expertus percipit ani-
 mo, ne suspicatur quidè, quàm secura sit
 eorum vita, qui veram illam iustitiã co-
 lunt, quæ in imitatione Christi consistit.
 Hos tuetur Deus, non quòd in nullis ca-
 lamitatibus versentur, sed quòd afflicti nul-
 la improborum hominum vexatione, de
 tranquillitate animi depellantur. Quare
 in medijs calamitatibus & ærumnis ver-
 sati nec calamitosi sunt, nec ærinosi, nec
 infelices. Nam quamuis corpore cruci-
 tur, non tamen cruciatur virtus, non gra-
 uitas, non fides, non constantia: non de-
 nique animus ipse, qui virtutum præsi-
 dio septus nullo modo expugnatur. Imò
 nec mortem ita timent, vt propter eam
 ab itinere recto separentur.

¶ *Pessima est plaga tua.* Septuaginta ha-
 bent $\epsilon\phi\lambda\epsilon\gamma\mu\alpha\tau\epsilon\rho\ \eta\ \pi\alpha\lambda\iota\eta\ \sigma\upsilon\upsilon$. Hoc est in-
 tumuit plaga tua. Intelligunt vuln^o illud
 superbiam esse & arrogantiam, qua Ni-
 nivitæ tuebant: vanis enim opinionibus
 inflati sese efferebant, & asperos, diffi-
 ciles, & imperiosos ostentabant. Superbia
 turgescit, sursum in aère extollitur. Vnde
 psalmographus: Superbia, inquit, eorum
 qui te oderunt, ascēdit semper. Solet au-
 tem ascēdere verborum arrogantium mul-
 titudine & insolentia. Vt tympanum vē-
 to plenum longius sonat, quàm si esset
 realiqua graui & solida repletum: sic ho-
 mo quanto est inanior, vento que super-
 bix plenior: tanto est loquacior, ac va-
 nis verbis abundantior. Vnde apud So-
 phoniam quarto ait Deus: Auferam

de medio tui magniloquos superbix tue.
 P^{sal.} 16. Et David psalmo sextodecimo: Os eorum locutum est superbiam. Sed quemadmodum excelsi montes solent percuti fulmine, quod coeleste dicitur iaculum: sic superbi homines solent calamitate à Deo missa feriri, & diuini iudicij percussione prosterni. Id quod Niniuitis contigisse diuinus noster vates testatur.

Compresserunt manum super te. Septuaginta habent: Plaudent manus super te.
 P^{agnia.} Pagninus: Comploserunt manum super te. Sed ponitur prateritum pro futuro. Verbum Hebraicum est *רָעָה* thacagh, quod comprimere significat, & plaudere, & figere. Eo utitur Salomon Prouerbiorum decimosextimo: Stultus homo

plaudet manibus suis. Quod potest verti: Stultus homo figet manus suas. Hoc est pro ære alieno spondebit, & obligabitur. Figere siue dare manum est fideiubere, seque pro aliquo vadem dare. Ita illud intelligitur Prouerbiorum 22. Noli esse cum ijs, qui defigunt manus suas, & qui vades se offerunt pro debitis.

Quia super quem non transit malitia tua semper? Pro malitia est in Hebræo *רָעָה* à verbo *רָעָה*, quod significat malum esse. Potest esse à verbo *רָעָה*, quod significat affligere. Quare potest verti locus hic. Quia super quem non transiit afflictio tua. Hoc est, quis est, quem tu non afflixeris? Sed quia hoc verbum rahah significat etiam velle, potest esse sensus: Quia super quem non transijt voluntas tua semper? Hoc est impietas tua: voluntas enim impiorum impia est. Potest igitur nomen hoc *רָעָה* deduci à verbo *רָעָה*, & tunc significat malum: & à verbo *רָעָה*, & significat voluntatem. Quam obrem id quod ait David psalmo quin-

quagesimo: Et malum coram te feci: vbi pro malo est vocabulum hoc rach: verti potest: Et voluntatem coram te feci. Est enim voluntas propria omnium flagitiorum veluti radix & origo: & in sphaera vitæ nostræ est centrum, à quo exeunt lineæ exitij nostri ad nostræ infelicitatis circumferentiam. Eam ob causam ait Ecclesiasticus capite 18. A voluntate tua auertere. Et Oseas decimo: Confundetur Israel in voluntate sua. Et Christus Deus noster in euangelio authore Matthæo capite 16. Si quis vult venire post me, abneget semetipsum. Id intuens diuus Bernardus: Cesset, inquit, propria voluntas, & infernus non erit. Ut lactucæ multæ quæ alia herba salutares nisi mutant solum, fiunt syluestres, amaræ, & incultæ: si autem ex vna terræ parte transferantur ad aliam, fiunt suaves, iucundæ, & excellentes: sic homines nisi propriam dimittant voluntatem, fiunt flagitiosi, & pestilentes, & barbari: si autem eam relinquunt, & Dei voluntati parent, ab omni contagione impuritatis abstracti, & à seipsis auulsi omne vitæ gubernaculum tradunt diuino numini: ac magnopere curant ne obedientiam abicientes animum perturbent, eiusque constantiam à sua sede deiciant. Id voluit Deus significare, cum dixit Abrahamo Genesis duodecimo: Egredere de terra tua, & de cognatione tua. Quibus verbis ipse statim obediuit. Huius admirabilis obedientiæ exemplum hac in re, & in proprii filij immolatione voluit ipse Deus clarissimis monumentis testatum consignatumque proponere hominibus, ut omnes illud adimitandum perspicerent. Noluit Abrahamus sibi ipsi, sed Deo gerere voluntatē. Et quia in negotio Beth-

sabeæ

1. Reg. 1

Eccle. 18

Eccle. 18

Ose. 10

Matt. 16

Bernar.

Similitudo.

1. Reg. 1

Luc. 6

Grego

Gene. 12

Gene. 21

Philip

1. Reg. 11. faber multo aliter se gesserat David, agnoscens flagitium suum ait Deo: Et voluntatem, nimirum meam, coram te feci. Vbi ut dixim⁹, est nomen rach: quod & malum, & voluntatem significat. Eo
 Eccl. 4. utitur Ecclesiastes capite quarto, cum ait: Multo melior est obedientia, quam stultorum victimæ, qui nesciunt, quid faciunt mali. Quod potest verti: Quia nesciunt facere voluntatem, scilicet Dei, cui victimas immolant: cui deberent obedire. Reddit rationem, quare melior sit obedientia, quam stultorum sacrificiū: quia qui Deo parent, eius voluntatem gerūt, ac in virtutis actionem incumbunt: qui verò sacrificant contra Dei obedientiā, ei non gerunt voluntatem, quin potius ipsum offendunt. Regi Sauli contra Dei præceptum sacrificanti dixit iustus Samuel, ut est capiti. 15. lib. 1. Regum mandatum: Melior est obedientia, quam victimæ, & auscultare magis quam offerre adipem arietum. Vnde seruator noster apud Lucam sexto: Quid, inquit, vocatis me: domine domine, & non facitis, quæ dico? Rationem cur melior sit obedientia, quam sacrificium, reddit diuus Gregorius summus pontifex, quia per victimas aliena caro, per obedientiam verò propria volūtas mactatur. Hanc propriam voluntatem non occidit rex Assyriorum, ad quem Nahum has voces amisit: Super quem non transijt malitia tua, aut voluntas tua semper? Sed quia Deo non paruit, fuit ab illo grauissimè punitus. Cur Deo non parebimus, cum Christus Iesus verus Deus & verus homo ei paruerit? De illo ait diuus Paulus capite secundo epistolæ ad Philipenses: Humiliauit semetipsum factus obediens vsque ad mortem, mortem autem

crucis. Voluit potius vitam, quam obedientiam amittere. Ac volens significare, se mortem sustinere, ut patri obtemperaret, emisit spiritum capite inclinato: ^{Ioan. 19.} est enim inclinatio capitis obedientiæ signum. Non solum Deo, sed etiam hominibus in dignitate constitutis propter ipsum Deum parere debemus: Id negant hæretici nostri temporis, qui nec regi, nec eius ministris, quibus est reipublicæ gubernaculum commissum, volunt obedire. Id videmus modò in Gallia Christianissimo quondam regno: nunc autē Lutheranis, Calvinistis, Zuingliustis, ceterisque huiusmodi pestib⁹ multis in locis pleno: ubi hæretici relinquunt & abijciunt obedientiam, nec summo pontifici Iesu Christi vicario, nec Christianissimo Gallie regi obtemperantes, nec Deo, nec rationi, cui sunt subiecti lege naturæ. Imò aduersus ipsum piū, iustum, & catholicum regem commouent & conflāt seditiones, concitant discordias, parant bella, edunt strages hominum catholicorum. O incredibilem audaciā! ô impietatem deplorandam! Falsa libertatis specie cæci ac furentes homines decepti exercent publica latrocinia, & alia impia maleficia, & nefaria scelera: & in perpetua ignominia versantur. ^{Similitudo.} Ut in seminebus est causa plantarum: sic huius pestis origo fuit impius Lutherus: cuius hæreses in officina Sathanae conflatas infiniti homines perditū sequuntur. Et quod est intolerandum, aiunt se obedientiam reliquisse, noui testamenti doctrina maximè instructos. Vbi hoc legistis ô hæretici in nouo testamento? Nusquam quidem. Imò diuus Paulus in epistola ad Romanos contrarium docet: ita enim ait ^{Rom. 13.} cap. 13. Omnis anima potestatibus subli-

mioribus subdita sit: non est enim potestas nisi à Deo: quæ auté sunt, à Deo ordinatæ sunt. Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Hæc apostolus: ubi per omnem animam Hebræorû more intelligit omnes homines, quibus præcipit, vt subiecti sint regibus, & publicis magistratibus, quemadmodum præcipit Deus: nam qui illis resistunt, Dei ordinationi resistunt. Quid apertius poterat dicere apostolus? Et cap. 6. ad Ephesios: Serui, inquit, obedite dominis carnalibus cum timore & tremore in simplicitate cordis vestri, sicut Christo. Et capite. 3. ad Titum: Admone illos principibus & potestatibus subditos esse, dicto obedire. Et. 13. ad Hebræos: Obedite præpositis vestris, & subiaceate eis. Et diuus Petrus apostolorum princeps cap. 2. epistolæ suæ prioris: Subiecti estote omni humanæ creaturæ propter dominum, siue regi quasi præcellenti, siue ducibus tanquam ab eo missis ad vindictam malefactorum, laudem verò bonorum: quia sic est voluntas Dei. Et paulò post: Regé honorificate. Serui subditi estote in omni timore dominis, non tantum bonis & modestis, sed etiam dyscolis. Quod verò dixit: Subiecti estote omni humanæ creaturæ: intelligendum est iuxta materiam, de qua agitur, nimirum de principibus & præsidibus, quibus est obediendum. Nam scholia Græca aiunt creaturâ ibi ab apostolo sumi pro præcipatu & potestate. Per dyscolos verò intelligit magistratus prauos, ásperos, & difficiles: quibus ait tribuendam esse obediétiam propter Deum: & regi ac imperatori obtèperandû. Id præcepit dominus Iesus in euangeliio, cû dixit: Reddite, quæ sunt Cæsaris Cæsari: & quæ sunt Dei, Deo. Nonne sût

perspicua hæc testimonia? Quis ea negabit, nisi fuerit tetrus tenebris omnino coopertus? Et tamen negant ea Lutherani, quia horribili animi cæcitate, & diabolico furore rapiuntur. Obediuit mare Mosi, Exo. 14. & sol Iosue, & illi nec præsidibus, nec regi, nec summo pontifici, nec ipsi Deo volunt obedire. Qui paret, seipsum vincit: & est hæc admirabilis excellensque victoria. De illa ait Salomon Prouerb. 21. Prou. 21. Vir obediens loquetur victoriam. Apes obediunt regi suo, grues duci suo, oues pastori, mare influentiæ lunæ, globi cœlestes primo mobili: omnia denique inferiora superioribus parent: solus superbus homo est, qui obedire recusat. Quemadmodum aurum paret malleo, vitrum nõ item: sic viri humiles & sapientes præfectis obediunt, impij autem superbi & insolentes haudquaquam. Vt cera igne calefacta facile flectitur, figuramque rei cui infunditur, recipit: quod sine igne non facit: sic qui sunt igne diuini amoris incensi facile obediunt, & voluntati præsidum accommodantur. Ipsi enim præfides ministri Dei sunt: & qui illis paret, Deo paret. Antè legis lationem præcipiebat Moses nonnulla Hebræis, quæ illi seruare nolebant. Et Deus dixit illis Exodi decimo septimo: Vsq̄ue quo non vultis custodire mandata mea? Non dixit: mandata Mosi: sed mandata mea. Præfides mandata honesta & iusta Dei esse censenda sunt. Vnde Christus dominus apud Lucam decimo, cum præsulibus loquens: Qui, inquit, vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit. Quid est præstâtius, quid gloriosius, quàm pro Christo parere hominibus, & propriam voluntatem voluntati præfecti subijcere? Hoc est excellens quoddam sacrificium, &

Matt. 22.
Mar. 12.
Luc. 20.

Similitudo.

Similitudo.

Exo. 17.

Luc. 10.

N

& admirabilis triumphus. Multi viri virtutis & sapientiæ ornamentis exculti in Gallia, Germania, & Britania nostra hac memoria pro hac veritate defendenda, & ecclesiæ sanctæ Romanæ catholicæ obedientia sustentanda fuerunt ab hæreticis interfecti: sed morte illa immortalitatem consecuti sunt in æterna beatitudine: & in hac vita nulla ætas de illorum laudibus conticescet. Qui erūt homines tam inculti, qui eos non efferant laudibus? quæ tam immemor posteritas, quæ illorum decus non æternitatis memoria prosequatur? Felices illi qui Christo Deo nostro, eiusque vicario summo pontifici vniuersali pastori, regibus Christianis, magistratibus, pōtificibus, & præsulibus catholicis obediunt: & pro hac obedientia tuenda, vita ab hæreticis priuantur, & gloriam sempiternam consequuntur. Id non efficiunt illi, qui propriæ parent voluntati, qui deprauatos sequuntur appetitus, & amore terreno ducuntur. Quemadmodum impurus amor animam incendit, & studio rerum caducarum inflammat, & in ima ac profunda præcipitat & mergit: sic sanctus amor ad cœlestia extollitur ad æterna aspirat, ad immortalitatem exardescit, & animam ad ea quæ immutabili æternitate continentur, concitat & inflammat.

Nullus est amor otiosus in amantis animo, semper illū secum ducit, vel ad excelsum, vel ad imum. Anima amore mūdi ligata quasi viscum habet in alis: quā ob rem non volat in cœlum: at ab impuritate & terrenis affectibus libera duas alas nimirum dilectionē Dei & proximi expandit, quibus in cœlum ascendit. Quō enim nisi ad Deum ascendet volando, qui flagrans igne amoris sancti volat ascendendo? Has alas amoris Dei & proximi desiderabat David, cū diceret psalmo quinquagesimo quarto: Quis mihi dabit pennas sicut columbæ, & volabo, & requiescam. Volare cupiebat ad cœlestem Hierosolymam: quod sciebat se facere non posse, si esset amore cæco voluntateq; propria impeditus. Qui enim ea ducuntur, similes sunt Assyriorum regi, cui diuinus noster vates Nahum dicit: Super quem non transijt voluntas tua? aut vt habet editio vulgata: malitia tua. Vtraque enim litera vera est. Sed inter omnes versiones illa eminent, quam Romana catholica ecclesia tenet & sequitur, quam vulgatam editionem appellamus: quæ veritate, grauitate, integritate, firmitudine, & præstantia omnibus antecellit. Eam ego secutus sum tam in alijs meis cōmentarijs, quàm in his in diuinū vatē Nahū, qui hīc ad honorē Dei terminatur.

✿ LAVS DEO. ✿

(???)

CONIMBRICÆ,

Typis Antonij à Mariz Typographi & Bibliopol.
Vniuersitat.

Anno Domini 1579.

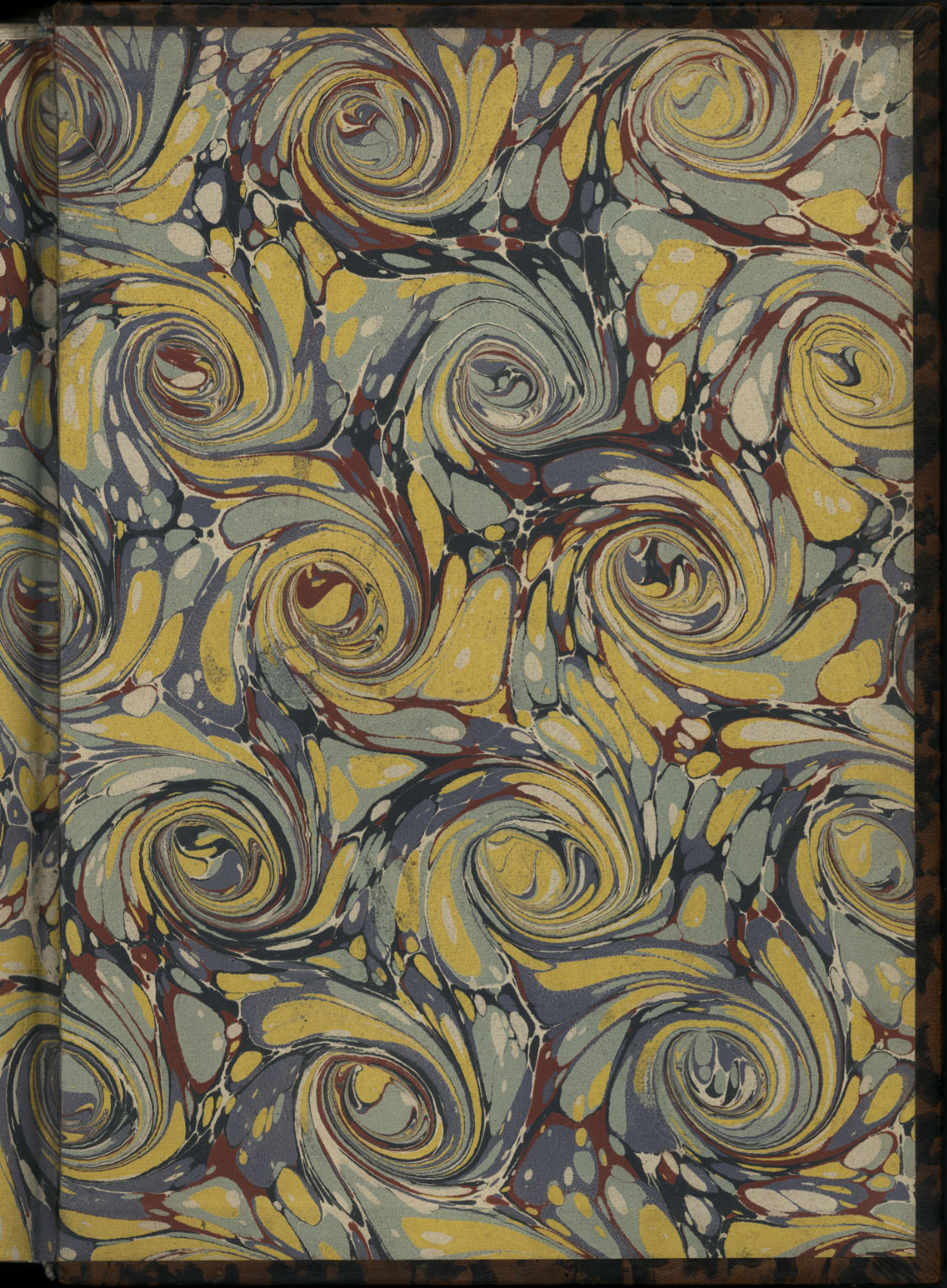
...habetur in scripturis...
...pro hinc veritate...
...obediencia...
...memoria...
...ecclesia...
...Romana...
...obediencia...
...fidei...
...in eterna...
...in hac vita...
...tunc laudibus...
...non offerunt...
...laudibus...
...non recitantis...
...prole...
...vicio...
...Christi...
...vicio...
...Christi...
...non posse...
...incedunt...
...propria...
...Ab...
...noster...
...voluntas...
...habere...
...sed inter...
...omnes...
...ecclesia...
...vulgata...
...gratiam...
...prae...
...omnibus...
...secum...
...in divina...

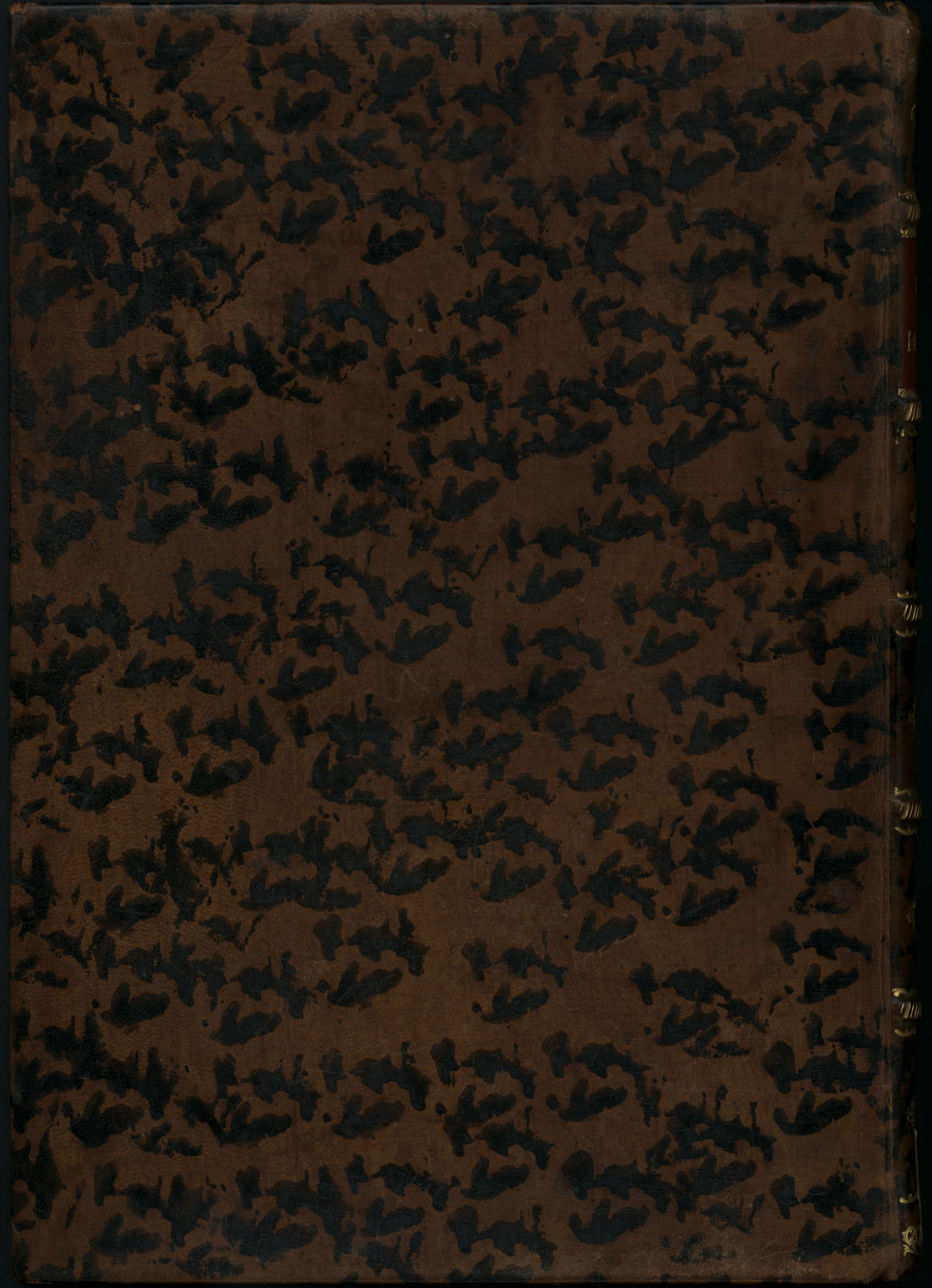
...in hac vita...
...tunc laudibus...
...non offerunt...
...laudibus...
...non recitantis...
...prole...
...vicio...
...Christi...
...vicio...
...Christi...
...non posse...
...incedunt...
...propria...
...Ab...
...noster...
...voluntas...
...habere...
...sed inter...
...omnes...
...ecclesia...
...vulgata...
...gratiam...
...prae...
...omnibus...
...secum...
...in divina...

IN LAVS DEO.

(133)

COPIA...
...Bibliotheca...

PINT. IN
HIERONYM.

Sala R
Gab.
Est.
Tab. 2A
N.º 3